

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
Spor Yönetimi Bilim Dalı**

**AMATÖR FUTBOLCULARIN FAİR-PLAY SERGİLEME
DAVRANIŞLARI VE SPORTİF AHLAKTAN
UZAKLAŞMA EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Serdar ŞEN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Okan KILIÇKAYA**

İstanbul – 2025

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Serdar ŞEN

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Amatör Futbolcuların Fair-Play Sergileme Davranışları ve Sportif Ahlaktan Uzaklaşma Eğilimlerinin İncelenmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 27.03.2025

Sayfa Sayısı : 74

Tez Danışmanları : Dr. Öğr. Üyesi Okan KILIÇKAYA

Dizin Terimleri : Fair Play, Spor Ahlakı, VAR, Video Hakem

Türkçe Özet : Bu çalışma, amatör futbolcuların fair-play davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini incelemiştir. Bulgular, sporda ahlaktan uzaklaşma ile sosyal normlara uyum, kurallara saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı arasında negatif ilişkiler olduğunu göstermiştir. 25 yaş üstü futbolcuların etik değerlere daha fazla bağlılık gösterdiği, orta düzey futbol deneyimine sahip olanların sosyal normlara uyum ve rakibe saygı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. VAR'ı destekleyen futbolcuların kurallara daha fazla bağlılık gösterdiği, fair-play'den ödün verenlerin ise sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Serdar ŞEN

T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı

Spor Yönetimi Bilim Dalı

AMATÖR FUTBOLCULARIN FAİR-PLAY SERGİLEME
DAVRANIŞLARI VE SPORTİF AHLAKTAN
UZAKLAŞMA EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Serdar ŞEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Okan KILIÇKAYA

İstanbul – 2025

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serdar ŞEN

.../.../2025

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Serdar ŞEN'in "Amatör Futbolcuların Fair-Play Sergileme Davranışları ve Sportif Ahlaktan Uzaklaşma Eğilimlerinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı Sporda Yönetimi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Aydın PEKEL

Üye

Doç. Dr. Taner ATASOY

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Okan KILIÇKAYA

(Danışman)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 20..

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma, amatör futbolcuların fair-play davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini incelemektedir. Futbolcuların sosyal normlara uyum, kurallara saygı ve ahlaki tutumları, yaş, gelir düzeyi, futbol oynama süresi, oyun pozisyonu gibi demografik değişkenler ve VAR teknolojisi, fair-play'den ödün verme gibi çevresel faktörler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul'daki amatör futbol kulüplerinde yer alan 738 futbolcudan oluşmaktadır. Veri toplama sürecinde, geçerliliği kanıtlanmış ölçekler kullanılmış, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü ANOVA ve Pearson korelasyon analizi gibi istatistiksel teknikler uygulanmıştır. Korelasyon analizleri, sporda ahlaktan uzaklaşma ile sosyal normlara uyum, kurallara saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı arasında anlamlı negatif ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, etik değerlere bağlılığın ahlaktan uzaklaşmayı azalttığını göstermektedir.

Bağımsız değişkenler açısından, 25 yaş üstü futbolcuların etik değerlere daha fazla bağlılık gösterdiği, asgari ücret altı futbolcuların sosyal normlara daha fazla uyduğu, ancak diğer boyutlarda anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Orta düzeyde futbol deneyimi olanların (4-6 yıl), sosyal normlara uyum ve rakibe saygı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Savunma oyuncuları sosyal normlara uyum ve kurallara saygı açısından en olumlu tutumları sergilerken, kaleciler bazı boyutlarda daha düşük puanlar almıştır.

VAR'ı destekleyen futbolcuların kurallara daha fazla bağlılık gösterdiği, eleştirel yaklaşan futbolcuların ise ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Fair-play'den ödün veren futbolcular, sosyal normlara uyum, kurallara saygı ve rakibe saygı boyutlarında daha düşük; sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda ise daha yüksek puan almıştır.

Genel olarak, bulgular sporda etik davranışların bireylerin demografik özellikleri, sportif deneyimleri ve fair-play'e yaklaşımlarından güçlü şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Fair Play, Sporda Ahlak, VAR, Video Hakem

SUMMARY

This study examines amateur football players' fair-play behaviors and their tendency to distance themselves from sports ethics. The ethical attitudes of football players, including adherence to social norms, respect for rules, and moral values, were evaluated within the framework of demographic factors such as age, income level, playing experience, and playing position, as well as environmental factors such as VAR technology and attitudes towards compromising fair play.

The sample consists of 738 football players from amateur football clubs in Istanbul. Validated scales were used for data collection, and statistical techniques such as the independent samples t-test, one-way ANOVA, and Pearson correlation analysis were applied. Correlation analyses revealed significant negative relationships between distancing from sports ethics and adherence to social norms, respect for rules, commitment to responsibilities in sports, and respect for opponents. This finding indicates that adherence to ethical values reduces the tendency to deviate from sports ethics. Regarding independent variables, it was found that players over the age of 25 exhibited greater adherence to ethical values, and players with an income below the minimum wage showed greater adherence to social norms, while no significant differences were observed in other dimensions. Players with a moderate level of football experience (4-6 years) scored higher in adherence to social norms and respect for opponents. Defensive players demonstrated the most positive attitudes toward social norms and respect for rules, whereas goalkeepers scored lower in some dimensions.

Players who supported VAR showed greater adherence to rules, whereas those with a critical stance toward VAR exhibited a higher tendency to distance themselves from sports ethics. Additionally, players willing to compromise fair play scored lower in adherence to social norms, respect for rules, and respect for opponents, while scoring higher in distancing from sports ethics. Overall, the findings suggest that ethical behaviors in sports are significantly influenced by demographic characteristics, playing experience, and attitudes toward fair play.

Keywords: Fair Play, Sports Ethics, VAR, Video Assistant Referee.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL BİLGİLER

1.1. Fair Play.....	4
1.2. Fair Play'in Tanımı.....	4
1.3. Fair Play'in Tarihi Gelişimi.....	5
1.3.1. Antik Çağda Fair Play	6
1.3.2. Orta Çağda Fair Play	7
1.3.3. Yeni Çağda Fair Play.....	8
1.4. Sporda Fair Play	9
1.5. Futbol ve Fair Play.....	10
1.6. FairPlay'in İnsani ve Toplumsal Boyutu.....	11
1.7. Ahlak Kavramı.....	12
1.8. Ahlaki Davranış	14
1.9. Sporda Ahlak	15
1.10. Sporcu Ahlakı	16
1.11. Spor Ahlak İlişkisi	17
1.12. Sportmenlik dışı davranışlar	19
1.13. Empati Kavramı.....	20
1.14. Empati Duygusunun Tarihçesi	21
1.15. Empatinin Önemi.....	22
1.16. Empati Türleri.....	22
1.17. Sporda Empati	24

İKİNCİ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi	30
2.2. Evren ve Örneklem	30
2.3. Veri Toplama Araçları.....	31
2.3.1. Demografik Bilgi Formu	31
2.3.2. Fair-Play Davranışları Ölçeği (FPDÖ).....	32

2.3.3. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (SAUÖ-K).....	32
2.4. Verilerin Normallik Test Sonuçları	33
2.4.1. Ölçeklere Uygulanan Analizler	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmanın Bulguları	35
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	49
KAYNAKÇA	59

KISALTMALAR

FİFA : Uluslararası Futbol Federasyonu

TFF : Türkiye Futbol Federasyonu

VAR : Video Asistan Hakem

TMOK : Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları	33
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	35
Tablo 3. Katılımcıların Ölçeklere Verdikleri Cevapların Betimsel İstatistikleri	36
Tablo 4. Yaş Değişkenine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	37
Tablo 5. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	38
Tablo 6. Futbol Oynama Sürelerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	39
Tablo 7. Futbolcuların Kariyer Maç Sayılarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması...	40
Tablo 8. Futbolcuların Mevkilerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	42
Tablo 9. Futbolcuların Büyük Ceza Geçmişlerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	43
Tablo 10. Futbolcuların Video Hakem Uygulamasına (VAR) İlişkin Tutumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	44
Tablo 11. Futbolcuların Takım Başarısı ya da Fair Play Tutumları Arasındaki Tutumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	45
Tablo 12. Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi	47

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez sürecimde bana rehberlik eden, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak yol gösteren, yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Okan KILIÇKAYA hocama, bu doğrultuda her zaman desteklerini hissettiğim Doç. Dr. Mehmet SOYAL hocama sonsuz teşekkür ederim.

GİRİŞ

Kavramsal Çerçeve

Spor, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimlerini desteklemenin yanı sıra, toplumları bir araya getiren ve kültürel kimlikleri güçlendiren bir araç olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Antik Olimpiyat Oyunları'ndan günümüze kadar spor, insanlık için bir rekabet, dayanıklılık ve birlik sembolü olmuştur. Ancak, modern spor dünyasında rekabetin artması, sporcuların performanslarına yönelik beklentilerin yükselmesi ve finansal ödüllerin cazibesi, sporun etik boyutunda çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, spor etiği ve fair play ilkeleri, sporun temel değerlerini koruma açısından büyük bir öneme sahiptir (Kavussanu, 2008; Eitzen, 2012).

Futbol, dünya çapında milyonlarca insanın oynadığı ve takip ettiği en popüler sporlardan biri olup, yalnızca bir oyun olmanın ötesinde sosyal ve kültürel bir olgu olarak da değerlendirilmektedir. Ancak futbolun yaygınlığı, oyuncuların etik davranışlarını da daha görünür hale getirmektedir. Fair play ilkelerinden sapmalar, haksız rekabet, hakemi aldatmaya yönelik eylemler ve agresif davranışlar gibi etik ihlaller, futbolun güvenilirliğini ve sporun temel değerlerini tehdit etmektedir (Hanrahan & Andersen, 2010). Bu çalışmada, amatör futbolcuların fair play sergileme davranışları ve sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri incelenerek, bu davranışları etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Spor etiği, sporcuların adil, dürüst ve centilmence davranışlarını kapsayan bir disiplin olup, fair play kavramı bu bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Fair play, sporcuların oyun kurallarına saygı göstermesi, rakiplerine karşı dürüst ve centilmence hareket etmesi, kazanma isteğini ahlaki değerlerle dengelemesi anlamına gelir (Shields & Bredemeier, 1995). Fair play, sporun bir yarışmadan öte, bireysel ve toplumsal değerleri destekleyen bir araç olarak görülmesini sağlayan temel ilkelere biridir. Ancak, sporun profesyonelleşmesiyle birlikte fair play ilkelerine uymama ve sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri artış göstermektedir. Sportif ahlaktan uzaklaşma, sporcuların kazanma uğruna etik dışı davranışlar sergilemesi, rakiplerini haksız şekilde engellemesi ya da oyun kurallarını manipüle etmesi gibi durumları içermektedir (Güven, 2020).

Bu eğilimler, yalnızca profesyonel sporcular arasında değil, amatör sporcular arasında da gözlemlenmektedir. Amatör futbol, sporun eğlence ve gelişim amaçlı bir yönünü temsil etmesine rağmen, bireysel ve çevresel faktörler, oyuncuların fair play dışı tutumlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Bu çalışma, amatör futbolcuların fair play davranışlarını ve sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini inceleyerek, bu davranışların hangi faktörler tarafından şekillendiğini analiz etmeyi hedeflemektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, amatör futbolcuların fair play sergileme davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini belirlemek ve bu davranışlara etki eden faktörleri incelemektir. Sporda etik değerlerin korunmasının önem kazandığı günümüzde, özellikle amatör futbol düzeyinde fair play bilincinin anlaşılması ve geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sporun ahlaki boyutu, bireylerin etik değerleri öğrenmesinde ve toplum içinde bu değerleri yaşatmasında kritik bir rol oynar. Bu nedenle, fair play bilincinin yaygınlaştırılması ve sporcuların etik değerler çerçevesinde hareket etmelerinin teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir. Özellikle amatör futbolcuların, profesyonel sporculara kıyasla daha az baskı altında olması beklenirken, saha içinde etik dışı davranışlar sergileme potansiyeli taşımaları, bu alanda yapılacak araştırmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, spor etiği ve fair play konusunda farkındalık yaratmayı, amatör futbolcularda etik değerlerin benimsenmesini teşvik edecek öneriler sunmayı ve sporda etik dışı davranışların önlenmesine yönelik çözüm yolları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, elde edilen bulguların spor yöneticileri, antrenörler ve akademisyenler için önemli veriler sunarak, sporda etik eğitimi programlarının oluşturulmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu bağlamda Amatör futbolcuların fair play sergileme davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri arasındaki ilişki nedir? Sorusu çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Alt problemler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Amatör futbolcuların fair play sergileme düzeyi nasıldır?
- Amatör futbolcuların sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri hangi düzeydedir?

- Amatör futbolcuların fair play sergileme davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Demografik faktörler (yaş, eğitim seviyesi, futbol oynama süresi vb.) fair play sergileme davranışlarını ve sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini nasıl etkilemektedir?
- Takım kültürü, antrenör tutumu ve hakem kararları gibi çevresel faktörler, amatör futbolcuların etik davranışlarını nasıl şekillendirmektedir?

Araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

H₁: Amatör futbolcuların fair play sergileme düzeyleri ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

H₂: Amatör futbolcuların fair play sergileme düzeyleri, yaş gruplarına (25 yaş altı / 25 yaş üstü) göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₃: Amatör futbolcuların sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri, futbol oynama süresine göre (3 yıldan az, 4-6 yıl, 7 yıl ve üzeri) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₄: Fair play sergileme düzeyi, eğitim düzeyine göre (İlk ve Orta Öğretim, Ön Lisans, Lisans, Lisansüstü) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₅: Sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri, kariyer maç sayısına göre (50'den az, 51-100, 101 ve üzeri) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₆: Fair play sergileme düzeyi, oyun pozisyonuna (Kaleci, Savunma, Orta Saha, Hücum) göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

H₇: TFF tarafından büyük ceza almış futbolcuların sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri, ceza almamış futbolculara göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

H₈: VAR sistemine karşı tutumu olumlu olan katılımcıların fair play sergileme düzeyleri, olumsuz tutuma sahip katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Fair Play

Adil oyun, sporcuların müsabaka sırasında zorlaşan koşullarda dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli bir şekilde bağlı kalmaları, fırsat eşitliğini zedelememek adına haksız avantajları kabul etmemeleri, rakibin dezavantajlarından faydalanmamaya çalışmaları, rakibi bir düşman değil, oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşit haklara sahip bir kişi ve arkadaş olarak görüp ona saygı ve değer vermeleri gerektiğini ifade eden tutum ve davranışlardır (Yıldıran, 2004).

1.2. Fair Play'in Tanımı

Fair play kavramı, müsabakalarda insanın iyi ve kötü davranışları ile düşünceleri adına bir standart olarak ortaya çıkmıştır. "Fair" kelimesi, 1175 yılına ait hitabe kitaplarında 'tarafsızlık' ve 'adalet' anlamında tanımlanmıştır. Fair play kavramının gelişimi, 15. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz şiirlerinde geçen "Fayre Game" ifadesi ve 1467 tarihli İngiliz Turnuva Kurallarında centilmenlik dışı davranışlar için kullanılan "Foul Play" terimine kadar izlenebilir. 16. yüzyılın sonlarında, Shakespeare'in "The Life and Death of King John" adlı tarihsel dramasında fair play, şövalyece düşünme biçimi ve fırsat eşitliğini koruma anlamında, genel bir kullanımla yer almıştır.

Spor dünyasında fair play kavramı, 18. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Bazı yazarlar, bu kavramın Shakespeare'den önce sözlü geleneklerde de kullanıldığını düşünmektedir. Günümüzdeki fair play anlayışının sistematik temelleri ise, dönemin sosyokültürel yapısındaki değişimlerle bağlantılı olarak, 19. yüzyıl Victoria Dönemi İngilteresi'nde atılmıştır (Yıldıran, 2004; Loland, 2002).

Sözlük kökeni olarak 'Fair' kavramı eski İngilizcede 'foeger' kelimesinden gelmektedir ve 1. Çekici, güzel, 2. Temiz, 3. Sarışın (açık renk saç), 4. Açık ve güneşli, 5. Adil ve dürüst, 6. Kurallara göre davranma gibi anlamları gelmektedir.

Kelimenin kullanımı; kurallara saygı, yönetime saygı, yarışanlara saygı olarak üzerinde durulmaktadır. Ayrıca fair play, oyunda cömertlik göstermek, kazanırken ve kaybederken kararlı davranışlar sergilemekle ilişkili olarak kullanılmaktadır. Bu

sorumluluklar yarışmacılar, aileler, antrenörler, yöneticiler, liderler, taraftarlar yani tüm spor katılımcıları için geçerlidir (Loland, 2002).

Keating, fair play anlayışını; yazılı kurallara bağlılık ve spor kurallarından önce insan eşitliği olarak tanımlamaktadır. McIntosh, fair playi, felsefik bir zihniyet ve tarihçesi ile açıklamaktadır. Lenk, resmi(formal) ve resmi olmayan(informal) fair playi tartışmaktadır. Gabler's, fair playi kurallara bağlılık, fırsat eşitliği, rakibe, takım arkadaşına, insan olarak saygı duyma olarak açıklamaktadır. Butcher ve Schneider, fair playi oyuna saygı duymak olarak açıklamaktadır (Loland, 2002).

Sonuç olarak fair play; sporcuların yarışmalar sırasında, zorlu koşullarda bile kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli bir şekilde uymaları, fırsat eşitliğini bozacak haksız avantajları görmezden gelmemeli, rakibin dezavantajlarından oyunun kurallarından çıkararak faydalanmamaları ve rakibi bir düşman olarak değil, oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşit haklara sahip insan ve partner olarak görüp saygı gösterme çabasıyla kendini göstermektedir (Yıldıran 2004). Bu çerçevede, fair playin kurallara ilişkin sportif erdem (formal) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (informal) olarak iki yanı ortaya çıkmaktadır (Erdemli, 1992).

Formal fair play, sadece oyunun ana kurallarını kabul etmek ve bu kurallara kesin olarak uymakla sorumlu iken, informal fair play, sporcunun rakibiyle eşit şartlarda yarışma arzusunu ve kuralların ötesine geçerek rakibin maruz kalabileceği haksız durumları önlemek için gösterdiği çabayı kapsar. Ayrıca, kendi çıkarına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı duymayı, kendi ve ya rakip aleyhine de hakemlerin doğru karar vermesine yardımcı olmayı ve galibiyet ya da mağlubiyet durumunda saygılı davranmayı esas alır (Yıldıran, 2004).

1.3. Fair Play'in Tarihi Gelişimi

Fair play kavramı tarihsel süreçte incelendiğinde, farklı dönemlerde farklı anlamlarla karşımıza çıkmaktadır. Bazı dönemlerde formal, bazı dönemlerde ise informal fair play anlayışı ön planda olmuştur. Ancak, hangi şekilde olursa olsun fair play anlayışı her dönemde ve çeşitli anlamlarda varlığını sürdürmüştür. Fair play kavramının dilde henüz kullanılmadığı dönemlerden, bir kavram olarak kullanılmaya başlandığı zamanlara ve günümüze kadar geçen süreci incelemek, fair play idealini en iyi şekilde anlamayı mümkün kılacaktır (Balçıkanlı, 2009).

1.3.1. Antik Çağda Fair Play

Fair play kavramının tarih boyunca tamamen farklı bir görünümle karşımıza çıktığı yerlerden biri Eski Yunanistan'dır. Günümüz fair play anlayışı ile Eski Yunanistan arasında, kuralların belirlenmesi, hakem otoritesine saygı gösterilmesi ve şans eşitliği gibi ilginç benzerlikler bulunmaktadır (Olympischer, 2001). Eski Yunanistan'da yarışmalar için kullanılan kurallar sınıflandırılabilir. İlk ve en basit kurallar, rekabetçi olaylar için olanlardır. Bu kuralların tamamı bilinmemekle birlikte, M.Ö. 480 yılına ait bir metin, koşu yarışmalarında hatalı çıkış yapanların kırbaçlanarak cezalandırıldığını belirtmektedir. İkinci tür kurallar, Olympia'daki oyunlar sırasında sergilenecek davranışlarla ilgilidir. Sporcular, babaları, erkek kardeşleri ve antrenörleri ile birlikte Olimpiyat oyunları süresince hiçbir yanlışlık yapmayacaklarına dair yemin ederlerdi. Ayrıca, sporcuların on aylık bir eğitim sürecini tamamladıklarına dair yemin etmeleri gerekirdi. Sporcuların faaliyetlerini denetleyenler ise hile yapmadan ve verdikleri kararlarda tarafsız davranacaklarına yemin ederlerdi. Bu yeminler, kural ihlallerinin fark edilmesi zor olan alanları kapsar ve tanrıların her şeyi gördüğü inancı, cezaların etkinliğini sağlardı. Ancak rüşvetin bu dönemde de var olduğu bilinmektedir.

Üçüncü tür kurallar, olimpiyat oyunlarına katılım şartlarıyla ilgilidir. Yarışmalara katılabilmek için ilk şart, özgür bir Yunanlı olmaktır. Ayrıca, evli bir çiftin çocuğu olmak ve sabıka kaydının bulunmaması gerekiyordu (McIntosh, 1979). Eski Yunanlılar, olimpiyatların en yetkili yöneticilerini "Hellanodikai" olarak adlandırırlardı. "Seçkin Helen" anlamına gelen bu mevkiye saygın yurttaşlar seçilirdi (Salmenkyla, 1995).

Hellanodik görevi hem şerefli bir görev olarak kabul edilir, hem de soylu sınıfa geçiş için bir fırsat olarak görülürdü. İlk Helanodik'ler, Olimpiyat oyunlarının kurucuları olan Elis Kralı Ipitos, Pisa Kralı Dinamas ve Pelops idi (Keating 1964; McIntosh, 1979; Salmenkyla, 1995). Şans eşitliğine inanan ve hakem otoritesine saygı gösteren antik yarışmacılar, olimpiyat oyunlarından önce fırsat eşitliğini sağlamak adına aylarca antrenman yapar ve bu süreci Elis'te bir ay boyunca eşit beslenme ile sürdürmek zorundaydılar.

Günümüz fair play anlayışından en belirgin fark, Eski Yunanlıların profesyonel ve amatör spor arasında bir ayrım yapmamış olmalarıydı. Oyunlarda tanrıların

müdahale ettiği düşünülür ve zaferin, en hızlı olanın değil, tanrıların yardım ettiği kişinin olacağına inanılırdı (Olympischer 2001). Örneğin, Ulis, Atena'dan yardım ister ve Atena, onun uzuvlarını hafifletir; bu esnada Aias'ı kayarak düşmesine ve sığır pisliğine bulanmasına neden olur. Seyirciler ise mağlup olanla alay ederdi. Guttmann, antik olimpiyat oyunlarında modern anlamda spor centilmenliğinin olmadığını vurgular (Yıldıran, 1992).

Antik olimpiyatlarda modern fair play anlayışı yoktur. Pankrasyon adı verilen, güreş ve boks karışımı bir yarışmada ısırma ve tırmalama dışında her türlü tutuş, darbe ve kurnazlık serbestti. Günümüzde zafer kazananın rakibe saygı göstermesi beklenirken, Eski Yunan'da rakibe saygı gösterme anlayışı yoktu. Sporcular kadar seyirciler de bu anlayışa yabancıydı. Antik Yunan'da sadece zafer kazanan övülürken, kaybeden alay konusu olurdu. Ayrıca, Eski Yunan seyircileri taraflıydılar ve sık sık müsabakanın seyrine müdahale ederlerdi (Olympischer, 2001). Antik Çağ sporu, informal fair play çerçevesinde, rakibe sportmence saygı ve onun yaşamına, bedenine ve onuruna hassasiyet göstermeyi kapsayan geleneksel İngiliz centilmen sporundan önemli ölçüde farklı olsa da, formal fair play'e sıkı sıkıya bağlıydı ve müsabakalar hakemler tarafından sıkı denetim altındaydı. Kural ihlalleri para cezası, müsabakadan men ve sık sık kırbaçlama ile cezalandırılırdı (Olympischer, 2001).

1.3.2. Orta Çağda Fair Play

Orta Çağın en belirgin özelliği, dönemin şövalyeliğinin fair play düşüncesiyle yorumlanmasıdır. Fair play idealinin Orta Çağ Şövalye Turnuvalarında yer bulduğu fikri yaygındır ve hatta “fair” kavramının çoğu durumda “şövalyece” anlamında kullanılabileceği söylenilmektedir (Yıldıran, 1992). Şövalyelik, en önemli dönemine Haçlılar sırasında ulaşmıştır. Şövalyeler, disiplinli ve ölçülü davranışlarıyla şekillenmişlerdir; ahlak ve davranış normlarına bağlıdırlar. Şövalyeleri, soylu davranış biçimleri ve Hristiyanlık erdemleri bir araya getirir. İdeal bir şövalye, gururlu, sadık ve cömert olmalıdır (Olympischer, 2001).

Şövalyelik davranışlarıyla fair play arasında, haksız avantajlardan kaçınma, rakibe saygı ve onurlu davranış açısından yakın bir ilişki bulunsa da, bazı noktalarda farklılıklar görülmektedir. Tamamen taraflı bir seyirci kitlesine sahip olan Orta Çağ turnuvaları, krallık gücünün gösteriş alanı olarak işlev görür; bu nedenle turnuvalarda

fırsat eşitliği yerine, topluluk menfaatlerini ve gösteriş ön planda tutulmaktadır. Turnuvalar, krallığın gücünün bir göstergesidir ve şövalye, bunun her türlü aşağılanmasıyla kaçınmakla sorumludur. Genellikle, Hristiyanlığın etkisi altında mücadele eden şövalyeler, deneyimsiz bir rakibe sert davranmayarak şan ve övgü elde ederler. Bu durum, en iyi performansı gösterme prensibiyle çelişmektedir. Orta Çağ şövalyeliği için büyük önem taşıyan ve fairness(dürüstlük) ile sıkı ilişkisi bulunan üç yaklaşım şunlardır (Olympischer, 2001):

Rakibe hazırlanma şansı tanımayan hiçbir sportif veya savaşısal mücadele yoktu. Diğer bir deyişle, daima “nazik” bir meydan okuma söz konusudur.

Şövalye, karşılaşmayı kazanmak için haksız avantajlardan yararlanmamalıdır.

Şövalyelerin karşılaşma süresi içinde elde edeceği haksız avantajdan yararlanmamaları, yazılı olmayan bir kuraldır.

Kelime olarak “fair play” Orta Çağ’da henüz mevcut değildi. Ancak centilmenlik dışı davranışlar için, 1467 yılına ait İngiliz Turnuva Kurallarında “faul play” terimi kullanılarak fair play’in alternatifi ortaya çıkmıştır. Fair play kelimesine ise, tamamen genel bir anlamda “fırsat eşitliğini korumak” ve “şövalyece düşünüş tarzını göstermek” anlamında ilk olarak 16. yüzyıl sonlarında William Shakespeare’de karşılaşılmaktadır ve spor diline muhtemelen 18. yüzyılda zar oyunu yoluyla girmiştir (Yıldırım 1992). Erdem, şeref, soyluluk ve şan, böylece başlangıçtan beri müsabaka çevresinde, yani oyunun içinde yer almıştır. Genç soylu savaşçının hayatı, sürekli erdemli olma ve bulunduğu yüksek mertebenin şerefini koruma mücadelesinden ibarettir (Huizinga, 1995).

1.3.3. Yeni Çağda Fair Play

Başlangıçta dar gelirli insanların eğitimi için oluşturulan yatılı okullar, 18. yüzyıl boyunca yalnızca aristokrat sınıfa mensup çocukların devam ettiği eğitim kurumları haline gelmiş ve sınırlı sayıda öğretmeni, sağlıksız okul binaları, ilkel barınma koşulları ve disiplinsiz öğrencileri ile yozlaşmış amacından uzaklaşmıştır (Yıldırım 1992). Ancak zamanla eğitime duyulan ilgi artmış ve okullarda yeni yöntemler uygulanmaya başlanmıştır. Thomas Arnold, müdürlüğünü yaptığı Rugby Koleji’nde öncelikle öğrencilerin bulundukları döneme uygun olmayan geleneklerini, tutum ve davranışlarını değiştirmeye çalışmıştır.

Genç Hristiyan centilmenler yetiştirmeyi hedefleyen Arnold, bu amaca ulaşmak için dinin önemini vurgulamakta ve kişisel olarak spora ilgi duymamakla birlikte, öğrencilerini futbol ve kriket gibi oyunlara katılmaya teşvik ederek onları spor aracılığıyla Hristiyanlaştırmayı düşünmektedir. Oyun sırasında öğretmenlerin, centilmen davranışlar sergilemeyen öğrencileri uyarması için görevlendirilmiştir. Uppingham Okulu'nun müdürlüğünü yapan Edward Thring ise Arnold'ın aksine, öğrencilerin pratik hayata uyumlarını sağlamayı hedeflemektedir. Karakter eğitiminde sporun önemine inanarak spor ve cimnastiği müfredatına dahil etmiş ve ilk cimnastik salonunu inşa ettirmiştir (Yıldıran, 1992).

1.4. Sporda Fair Play

Fair play, sporda ahlaki bir duruştur. Sporcunun arzuladığı başarıyı legal yollarla, rakiplerine hileye başvurmada karşındaki rakibe zarar vermeden ve dostane bir rekabet ortamında elde etmesi, seyircinin de tarafsız şekilde bu bilinçle sportif mücadelede yer alması anlamına gelir. Kısaca, dürüst başarıdır. Kazanmak için her yolun mübah sayılmadığı, hırsın yerine azmin geçtiği ve hoşgörünün ön planda olduğu bir spor anlayışıdır (Erdemli, 1996).

Etik ve spor arasında gerilimli bir ilişki vardır. Etik, insan sınırlarını zorlayan spora belli sınırlar getirir. Bu iki alanın çelişebileceği oldukça açıktır. Sınırları belirleme ile bu sınırları zorlama arasındaki gerilim her zaman var olmuştur, ancak son gelişmeler durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Sporun ticarileşmesi, performansını artırmak için teknolojik ve tıbbi imkanların kullanılması, fair play gibi geleneksel değerleri ve normları doğurmuştur (Devisch, 2010).

Spor; barış, mutluluk, hoşgörü, eşitlik, haz, hak, hukuk, disiplin, erdem, sevgi ve saygı gibi insan onuruna yakışan kavramları içerdiği, aynı zamanda hüznün, keder, sinir ve stres gibi insan deneyimlerini de barındıran bir etkinlik olarak insanın bütün varlığını etkileyen bir olgu olmaya devam etmektedir. Sporda yer alan önemli kavramlardan biri de fair play'dir. Bu kavram, ilk ortaya çıktığında insan onuruna saygının bir ifadesi olarak kullanılmış, ilerleyen dönemlerde ise sporun her aşamasında ve türünde adil ve dürüst oyun oynamanın temel bir ahlaki ilkesi olarak kabul görmüştür (Pehlivan, 2004).

Müsabakalara katılanlar, fair play anlayışına uygun olarak oyunun kurallarına saygılı bir şekilde davranmalı ve yapılan sporun ruhuna uygun şekilde oyunu en iyi şekilde sürdürmelidir. Daha önce de sıkça vurgulandığı gibi, bu sadece oyuncuların sorumluluğu değildir. Etkinliklerde yer alan saha içi ve dışındaki tüm katılanların da fair play anlayışına uygun davranışlar sergilemelidir.

1.4.1. Futbol ve Fair Play

Günümüzde, sporcuların profesyonellik seviyesi arttıkça, zafer kazanma isteği de öncelikli hedef haline gelmektedir. Zafer elde etmek önemli bir unsurdur, ancak bununla birlikte ekonomik kazanç ve popülerlik de büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda sporcular, kuralları kendi çıkarlarına uygun gördükleri yerlerde ve şekillerde esnetmektedirler. Başarı ve zafer, ulaşılmak istenen nihai hedefi oluşturur (Pilz ve Wewer, 1987).

Bu bağlamda, sporcular birbirlerine karşı fair play kavramına uygun davranmamaktadırlar. Yarışmacı sporcular, kazanma hırsı için iş birliği yapmakta ve bu iş birliği bilinçli bir şekilde gerçekleşmektedir (Heringer, 1995). Bu durumun en sık yaşandığı branşlardan biri futboldur. Modern futbolda profesyonellik ilerledikçe, fair play'e uygun davranışlar azalmaktadır. Futbol karşılaşmalarının sonuçlarının önemi arttıkça, hem formal hem de informal ahlaki anlayışlar değer kaybetmekte ve bilinçli kural ihlalleri oyunun bir parçası haline gelmektedir (Sezen, 2003).

Birçok sporcu için kurallar yıkılmak içindir. Oyunun kurallarına uymamak kuralları görmezden gelmek, sadece yakalanırsanız bir sorun olarak görülmekte, bu yüzden yakalanmamaya özen gösterilmektedir. Yalan söylememe, aldatmama, hile yapmama gibi değerler, sporun gerçek dünyasında uygulanması zor kurallardır ve "kazanmak" burada esas amaçtır (Lumpkin, Stoll ve Beller, 2003).

Son yıllarda, toplumda bazı değişimler yaşanmış ve bu değişimler sporun anlamını da açıkça etkilemiştir. Bu değişimler sert bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneğin, "önemli olan kazanmak ya da kaybetmek değil, oyunu nasıl oynadığıdır" sözü artık Vince Lombardi'nin "kazanmak her şey değildir, tek şeydir" sözüne dönüşmüştür (Hardaway, 2003).

1.5. FairPlay'in İnsani ve Toplumsal Boyutu

İnsani ve toplumsal açıdan ele alındığında, fair play; insanın kötülüğünü bastırmaktan ziyade, insanın doğasında var olan olumlu potansiyelleri yaratıcı bir şekilde kullanmasını sağlamaktır. Eğer toplum, insanların erdemli olmasını istiyorsa, onları yaratıcılığa teşvik etmeli ve bu yaratıcılığı geliştirecek uygun bir ortam sunmalıdır. Bu bakımdan, eğitimin genel amaçlarını da içeren fair play anlayışı, demokratik eğitim yaklaşımıyla da bağlantılıdır. Çünkü demokratik eğitim, bireylerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre bir yaklaşımı gerektirir. Ayrıca, iyilik ve kötülük seçimleri insanın kaderine yazılmış değil, kişinin kendisine bırakılmış tercihlerdir. Bu tercihler, kişinin kendi mutluluğunu ciddiyle ele alma becerisine ve içinde yaşadığı toplumun ahlaki sorunlarıyla yüzleşme isteğine bağlıdır. Başka bir ifadeyle, bireyin kendisi olma ve kendisi için olma cesaretine sahip olmasıyla doğru orantılıdır (Fromm, 1947).

Fizyolojik fonksiyonlarla başlayıp, daha karmaşık davranışlarla ilgili iyiyi kötünden ayırt etme yeteneğimizin temelleri çocuklukta atılır. Küçük yaşlarda karakter yapısı henüz tam olarak gelişmemiştir. Çocukların iyi ile kötüyü ayırt etme yetenekleri, zamanla hayatlarına giren ve çıkan bireylerin yaptıkları davranışlar sonucu "iyi" dediğimiz kişiler ya da "kötü" davranışlarla karşılaşmalarıyla şekillenir. Çocuğun değer yargıları, hayatındaki önemli kişilerin dostça veya düşmanca tepkileri doğrultusunda oluşur. Bu önemli kişiler arasında anne-baba, aile bireyleri, öğretmenler, sporcular, sanatçılar, yazarlar ve arkadaşlar yer alır (Wolff, 1986).

Spora hangi düzeyde ve hangi şekilde katılırsak katılım (sporcu, antrenör, yönetici, hakem, seyirci vb.), herkesin dikkat etmesi gereken şey şudur: Kurallar yazılı olsun ya da olmasın, doğruluk ve onur kavramlarının gerekleri yerine getirilmelidir. Bu doğrultuda, fair play kavramını benimsemek ve ona uygun davranış sergilemek, toplum eğitimi kadar sporcuları da olası tehlikelerden koruyacak ve insanlık için onur kavramını öne çıkaracaktır (Orhun, 1992).

Öğretmenler ve antrenörler, kendilerini birer örnek model olarak görüp bu doğrultuda hareket ettiklerinde, öğrencilerinin sosyal davranışlarını ve karakterlerini olumlu yönde örnek olabilirler (Wolff, 1986). Bu bağlamda, ders dışındaki sportif faaliyetlerde öğretmenlerin davranışları ve sınıf ortamı da öğrencilerin fair play kavramını benimsemelerinde ve buna uygun davranışlar geliştirmelerinde etkili

olacaktır. Öğretmenlerin sadece kazanmayı ön plana koymaları ve öğrencileri bu yönde yönlendirmeleri, onların spor ve toplumsal yaşam adına olumsuz davranışlar geliştirmelerine sebep olabilir. Bu nedenle, beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler ve yöneticiler yetiştiren eğitim kurumları, spor ahlakı ve felsefesini davranışa dönüştürecek şekilde eğitim programlarını geliştirmelidirler.

Ayrıca ödüllendirme sistemi de bu konuda önemli bir unsurdur. İlk ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin psiko-sosyal yapıları göz önüne alındığında, ödüllendirmenin ne kadar etkili olduğu anlaşılır. Başarılı olan öğrenciler ödüllendirilirken, centilmenlik davranışları sergileyenler de ödüllendirilmeli ve bu durum vurgulanmalıdır. Öğretmenler ve yöneticiler, centilmenlik ödülünün yarış kazanmaktan en az onun kadar önemli olduğunu her fırsatta dile getirmeli, buna yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Pehlivan, 2004).

Fair play kavramının toplumda benimsenip davranışa dönüştürülmesinde, elit sporcuların göstereceği örnek tutum ve davranışları da büyük rol oynamaktadır. Gençlerin örnek aldıkları bu sporcular, hem spor alanında hem de özel yaşamlarında fair play'e uygun davranışlar sergilemek zorundadırlar. Yarışma ortamlarında yaşanan olumsuz olayların çoğu, antrenör, hakem, sporcu ve yöneticilerin spor dışı davranışlarından kaynaklanmaktadır, bu da fair play kavramının sadece seyircileri ilgilendirmediğini göstermektedir. Spor kulüplerinde yoğun bir şekilde teknik ve taktik çalışmalar yapılırken, fair play ve centilmenliğe yönelik eğitimlerin yeterince uygulanmadığını görmekteyiz.

Toplumda yaygın olan "mutlaka şampiyon ol; ne olursa olsun kazan" anlayışı, fair play beklentilerinin ön plana çıkmasını engellemektedir (Gökçe, 1991). Spor, insan davranışını olumlu yönde değiştirebilmeli ve eğitimde öğrencilere arzu edilen davranışları kazandırmada önemli bir rol oynamalıdır. Ancak okul spor müsabakalarında ve altyapı kulüp müsabakalarında üst düzey performans beklentisi, empati ve fair play'den uzak davranışların sergilenmesine yol açmaktadır.

1.6. Ahlak Kavramı

Tarih boyunca ahlak, insanların kendileri için belirlediği, kendilerine yönelik birliktelikleri iyileştiren ve uyulması gerektiğini kabul ettikleri kurallar ve davranış biçimlerinin bütünü olarak tanımlanmıştır (Ekşi ve Katılmış, 2011). Bazen doğrudan

doğal süreçlerle, bazen de geleneklerin kabul edilip uygulanmasıyla oluşan ahlak, birleştirici olduğu düşünülen değerlerin soyut bir ifadesidir (Gündüz, 2010). Kohlberg'e göre ahlak; sosyal bilgi ve aşamalı farklılaşmanın bir araya getirildiği, huyun değişim evresi altında gelişen evrensel veya genel bir bilişsel sistemdir (Passini, 2014).

Ahlak, başka bir tanıma göre, bireylerin elde etmeye çalıştığı bir erdem veya bireysel özelliklerin yanı sıra, bir toplum içinde bireylerin uyması gereken pozitif ve negatif davranışlarla ilgili kurallar bütünüdür (Onat, 2011). Candee ve Kohlberg, ahlakı hak, görev ve tarafların refah düzeyini içeren bireyler arası davranış biçimiyle bağlantılı olarak tanımlarlar (Sılay, 2014).

Toplumsal davranışlar, normlar, töreler ve ahlaki felsefe adı altında dört alanda etkili olan ahlak, antropologlara göre belirli bir toplumun kabul ettiği, vurguladığı ve o toplumun bir döneminde gerçekleşen bireysel ve toplumsal davranış kurallarının bütünü olarak tanımlanır (Gündüz, 2010). Ahlak ayrıca, insanlık tarihinin onayladığı ve net kesinliği olmayan değerlerin toplamı olarak da açıklanabilir (Kesgin, 2010).

Shweder vd. (1997) ahlak teorisini özerklik, maneviyat ve grup etiği olmak üzere üç temel başlık altında incelemişlerdir. Ahlaki özerklik, bir kişinin davranışlarının başkalarına zarar verip vermediği veya kısıtlanmış haklarla özgür bireysel kararlar verdiği durumu ifade ederken, grup ahlakı bir sosyal grupta var olma durumunu, maneviyat ahlakı ise manevi saflığa ulaşma çabasını kapsar (Vauclair vd. 2014).

Ahlak, bazen uzlaşmayla, bazen doğal yollarla ve bazen de töreleri benimseme yoluyla ortaya çıkan, anlam ve düzen yapısını içeren, birleştirici olarak görülen norm ve değerlerin soyutlanmış halidir (Gündüz, 2010). Damon (1988) ise ahlak tanımını yaparken şu kriterleri sıralar:

İyi ve kötüyü birbirinden ayıran ve iyilik için yol gösteren değerlendirici bir yönlendirme,

Toplumun ortak standartlarına karşı sorumluluk duygusu,

Başkalarının ihtiyaçlarına göre hareket etme yükümlülüğü,

Diğer bireylerin haklarına saygı gösterme,

Kişiler arası ilişkilerde adalet sağlama taahhüdü,

Ahlaki olmayan olaylara ahlaki seviyede karşı tepkiler verme.

1.6.1. Ahlaki Davranış

İrade ve akıl sahibi olan insan, eylemlerini ne zaman, nasıl ve neden gerçekleştirmesi gerektiğini irade ve aklıyla kararlaştırır; bu nedenle yaptığı eylemlerin gerekçelerini açıklamak zorundadır. Bir başka ifadeyle, insan akıl sahibi olduğu için gerçekleştirdiği eylemlerden sorumludur. İnsan, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilecek bir vicdana sahiptir. Bu da insana, önündeki seçeneklerden birini tercih etme özgürlüğü verir. Dolayısıyla kişi, gerçekleştirdiği eylemlerden ve bu eylemlerin sonuçlarından sorumludur. Ancak, insanın bu sorumluluğu üstlenebilmesi için tercih anında hiç kimsenin müdahale etmemesi ve seçimlerini özgür iradesiyle yapması gereklidir. Ahlaki davranış ise, kişinin hareketlerinin ve bu hareketlerin sonuçlarının farkında olmasıdır. Kısacası, bireyin gerçekleştirdiği eylemler ve doğurduğu sonuçlarla ilgili ahlaki ve yasal sorumlulukları üstlenmesi beklenir (Özen, 2011).

Ahlak, bireyin sahip olduğu ilkeler ve kurallar bütünüdür ve bu yüzden toplumsal açıdan büyük bir öneme sahiptir. Ahlaki eğitimin amacı, ahlaki değerleri bireye benimsetmek ve içselleştirmektir. Ahlak, belirli sebepler doğrultusunda iyi davranışlarda bulunma durumudur. Ahlaki eğitim de insanların olumlu nedenlerle iyi hareketlerde bulunmasını amaçlar. Ahlaki eğitim almış bir insan, bu iyi davranışları alışkanlık haline getirmiş insandır (Büyükdüvenci, 1991; Bakioğlu ve Sılay, 2013).

Bu durumdan anlaşılacağı gibi, eğitimde bir hedef varsa ahlaki eğitimin de bir hedefi olmalıdır. Eğitimin amacı, insanın yaratılışından itibaren becerilerini geliştirmek ve ilerletmektir. İnsanın "duyusal", "bilişsel" ve "bedensel" yetenekleri aynı oranda gelişmelidir. Ahlaki yönden eğitim ilerledikçe, bireylerde güzellik, doğruluk ve iyilik gibi kavramlar ortaya çıkar. Böyle bir eğitim gören bireylerin özgüveni ve saygınlığı da artar. Ahlaki değerlerin eğitimde yer alması ve bu değerlerin çağdaş eğitim yöntemleriyle bireylere öğretilmesi gerekmektedir (Aydın ve Gürler, 2012).

Ahlaki eğitim, toplumda düzeni ve birlikteliği sağlayabilmek adına okullarla doğrudan bağlantılıdır. İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren her konuda bir öğretmene ihtiyaç duyar; bu öğretmenler aile, öğretmenler, antrenörler veya çevre olabilir. İnsan sosyal bir varlık olduğu ve sürekli iletişim kurduğu için, toplum içinde

düzeni sağlayacak bazı ahlaki davranışlara ihtiyaç duyar. Bu nedenle doğruluk, saygı, dürüstlük ve benzeri ahlaki değerlerin insanlara öğretilmesi gereklidir (Çelik ve Tokluca, 2015).

1.6.2. Sporda Ahlak

Sporcu sağlığa, birlik ve beraberliğe, kardeşliğe ve karşılıklı saygıya dayanan insani değerlerdir. Sportif olaylar düzenli ve standart bir ortamda eşit kurallarla oynanmalı ve evrensel değerlere saygılı olmalıdır.

Spor faaliyetlerini oluşturan değerler bütününe spor ahlakı denilebilir ve bu sistemin en önemli unsuru centilmenliktir (Dolaşır, 2006). Centilmenlik, sportmenlik ya da fairplay, sporun temel felsefesini oluşturur. Fairplay kavramı, ilk olarak İngiltere'deki kolejlerde "iyi oyun" anlamında kullanılmış ve zamanla sporcunun sergilemesi gereken tüm davranışları tanımlayan bir ruh hali olarak benimsenmiştir. Başka bir deyişle, fairplay, oyuna katılan herkesin kurallara uygun hareket etmesini ifade eder. Zaman içinde Fransa'da, oyun alanında ve hayat boyunca dürüst davranan kişiler "sportmen" olarak nitelendirilmiş, ancak zamanla bu kavram olumsuz anlamlar kazanarak prestijini yitirmiştir (Erçetin, 1991).

Türkçede sportmenlik ve sportmence gibi kelimeler fairplay anlamında kullanılmaya başlansa da, kelimenin özünü korumak adına fairplay terimi yaygın olarak tercih edilmiştir (Balçıkanlı ve Yıldiran, 2011). 1974 yılında, fairplay kavramına ilişkin iki ayrı belge hazırlanmış ve Uluslararası Fair Play Komisyonu tarafından yayınlanan "Fair Play Deklarasyonu" tüm ülkelere ve spor örgütlerine gönderilmiştir. Bu belgede fairplay, "rakibe, takım arkadaşlarına, hakemlere, seyircilere ve kamuoyuna saygı ile şekillenen bir yaşam biçimi" olarak tanımlanmış ve "her ne pahasına olursa olsun kazanmayı reddeden bir ilke" olarak vurgulanmıştır (Şahin, 1995).

Fairplay, sporcuların sadece oyunun kurallarına uymalarını değil, aynı zamanda onurlu davranmalarını da gerektirir (TMOK 2018). Fairplay, hile, aldatma ve ahlaki olmayan davranışları reddeder ve sporcuların adalet, hakkaniyet ve saygı çerçevesinde hareket etmelerini teşvik eder (Balçıkanlı ve Yıldiran, 2011).

Günümüzde spor ahlakı çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Siyasetin spora bulaşması ve sporcuların büyük paralar kazanması, evrensel ahlak ilkelerine zarar

vermiştir. Ayrıca, sporcular kazanmaya odaklanırken ahlaki sınırları göz ardı ettiklerinden, yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Zirve sporu ve doping, centilmenliği tehdit eden en büyük problemler arasındadır. Zirve sporu, başarıya ulaşmak için sporcunun fiziksel sınırlarını zorlamasını gerektirir ve bu, doping kullanımını teşvik eder. Doping ise hem sporcuların sağlığını hem de spor ahlakını tehlikeye atar (Katkat, 2005; Durusoy, 1991).

Doping, sporcuların birbirleriyle olan rekabetine ve sporun özüne zarar verir. Performansı artırmak için doping kullanmak, ahlaki ve adil olmayan bir davranıştır. Günümüzde zirve sporu, her yolu mubah görerek kazanmayı hedefler ve bu durum sporun ahlaki saflığını lekelemiştir. Bu yüzden, sporcular yalnızca başarıya odaklanmış makinelerle dönüşmüştür. Ahlaki değerlerdeki bu değişim, müsabaka ahlakını da değiştirmiş ve bireylerin utanma duygusunu zayıflatmıştır (Balçıkınlı ve Yıldırım, 2011).

Görüldüğü üzere spor, ahlaki açıdan birçok sorunla karşı karşıyadır ve bu durum sporun saygınlığını zedelemektedir. "Spor, ahlaki bir ağaçtır; sporcular ise bu ağaçtaki meyvelerdir. Eğer bu meyvelerden bazıları çürürse, bu çürük meyveler düşmeye mahkumdur. Ancak çürüklük ağacın köklerine ulaşırsa, tüm ağaç kuruyacaktır" (Erçetin, 1991). Bu nedenle, sporla ilgilenen herinsanın, sporun geleceği ve spor ahlakı konusunda büyük bir sorumluluk taşıdığı unutulmamalıdır.

1.6.3. Sporcu Ahlakı

Sporcuların sergilediği davranışlar sonucunda 'spor ahlakı' kavramı ortaya çıkmıştır. Spor ahlakında öncelik saygıdır; sporcuların saygılı davranarak diğerlerine örnek olma sorumluluğu vardır (Görgüt, 2015). Sporcunun temel sorumlulukları, haklı ile haksız, iyi ile kötü, ahlaklı ile ahlaksız, doğru ile yanlış arasındaki farkları ayırarak, bu bilinçle hem kendisine hem de başkalarına karşı adil davranabilmesidir. Sporcunun sergilediği davranışların her koşulda ahlaki değerler çerçevesinde olması gerekmektedir (Eser, 2012).

Sadece başarılı olmak, maalesef, iyi bir sporcu olmak anlamına gelmez. 'İyi sporcu' sıfatına sahip olabilmek için, sporda kazanmak ve kaybetmenin ayrılmaz bir bütün olduğunu kabul etmek, rakip oyunculara ve takım arkadaşlarına saygı göstermek, yoğun stres ve hırs altında bile ahlaki değerlerden sapmamak ve kuralları

ihlal etmemek gerektiği bilinmelidir. Kuralları ihlal eden davranışlar centilmenliği unutturur ve spor ahlakından uzaklaşılmasına yol açar (Lovat ve Clement, 2008).

1.6.4. Spor Ahlak İlişkisi

Ahlak ve spor, genellikle birbirinden bağımsız konular olarak kabul edilse de, bu iki konu arasında şimdiye kadar fark edilmemiş önemli bir bağ olduğu söylenebilir. Bunun nedeni, her iki konunun da ortak noktası olan bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kural sistemine sahip olmalarıdır. Her iki kavram da bireyler arasındaki etkileşimleri ve faaliyetleri belirli kurallar çerçevesinde düzenler. Bu nedenle, her iki konu da bireylerin birbiriyle olan ilişkilerinin ve etkileşimlerinin sonucunda ortaya çıkmıştır (Pehlivan, 2004).

Ahlak, bireyin davranışları ve bu davranışların sonucunda oluşabilecek ilişkiler üzerinde durur. Amacı, belirli kurallar çerçevesinde bireylerin toplum tarafından kabul gören davranışlar sergilemesini sağlamaktır. Bu amaç insan ilişkileriyle ilgili olduğunda, evrensel bir nitelik taşıyan spor kavramının göz ardı edilmesi mümkün değildir (Yaman, 2012). Spor ise, bir rol sistemi, sosyal normlar ve kurallar bütünü olarak söylenebilir. Karşılıklı olarak spor yapıldığında, eylemler belirli ahlaki kurallarla sınırlandırılır ve bu kuralların bilinmesi gerekir (Çelen, 2012).

Yarışmacı, sergilediği davranışların belirli kurallara uyulmasını gerektirdiğini ve bu kurallara uyulmadığı takdirde kazanmanın ya da kaybetmenin anlamını yitirdiğini bilir. Örneğin, bir sporcu kişisel odasında duvara bakarak küfür etmesine kimse müdahale edemez. Ancak bu davranışını müsabaka sırasında sözlü ya da fiziksel olarak sergilerse, seyirciler, diğer sporcular ve hakemler tarafından tepkilerle karşılaşır. Bu tür olayların sık yaşanması nedeniyle küfür, ahlaki bir sorun olmaktan çıkmış ve cezai yaptırımları olan bir duruma dönüşmüştür. Bunun nedeni, küfrün toplum tarafından kabul edilmeyen ve ahlaki kuralların dışında kalan bir eylem olmasıdır (Yapan, 1992).

Ahlak, yalnızca belirli bir davranışa bağlı değildir. Ancak, ahlaki davranışlar eyleme dönüştüğünde ve başka bireyleri etkilediğinde, iyi-kötü, güzel-çirkin ve faydalı-zararlı gibi boyutlarla değerlendirilir. Bu nedenle sportif eylemler doğrudan ahlak ile bağlantılıdır. Özellikle takım sporlarında, diğer bireylerle olan etkileşimler söz konusudur (Çakıroğlu, 2013).

Ahlak, bir yaşam tarzının ve yaşam biçiminin en iyi şekilde nasıl olabileceğini tespit etmeye çalışır. Gerçek hayattaki bazı duyguların ve davranışların iyi, bazılarının ise kötü olduğunu gösterir. Bu bağlamda, ahlak insanların gerçekleştirmesi beklenen yüksek ruhlu yeteneklerin ve becerilerin ortak bir özelliğidir (Öztürk, 1991).

Spor yaparken, özellikle maç sırasında, sporcu sergilediği davranışların bazılarını olumlu, bazılarının ise olumsuz olduğunu fark eder. Sporun amaçlarından biri de bireyin fiziki ve psikolojik durumlarının gelişmesine katkı sağlamaktır. Davranışlar, iyi ya da kötü olarak değerlendirilir hale geldiğinde, ahlaki yargılar ve değerlerden bahsedilmeye başlanır. Çünkü ahlak, hareketlerin bir davranış olarak gerçekleştirilmesi ve bireyde değer bilincinin varlığı ile ilgilidir. Ahlak, iyi davranışları severek ve isteyerek gerçekleştirme, kötü davranışlardan kaçınma alışkanlığını içerir (Çağrı, 1981).

Davranışları iyi ya da kötü olarak değerlendirmek ve kabul etmek tamamen bireyin iradesine bağlıdır. Örneğin, bir hentbol müsabakasında rakibinin gol atmasını engellemek için onu kasten düşüren sporcu, ahlak dışı bir davranış sergileyerek spor eylemlerinin bireyin iradesiyle gerçekleştiğini gösterir (Yaman, 2012).

Ahlak, bireyin davranışlarının iyi ve kötü ölçütlerini değerlendirir. Psikolojik olaylar "bu iyidir, bu kötüdür" diye değerlendirilemez. Ancak, ahlaki davranışlar iyi veya kötü olarak sınıflandırılabilir. Bu nedenle, ahlaki bir davranışın kesinlikle insan iradesiyle gerçekleştirilmiş olması gerekir. Buna dayanarak, vücudumuzda gerçekleşen metabolik olaylar veya kan dolaşımı gibi biyolojik olayların ahlakla bir ilgisi yoktur. Ahlaki davranışların bir diğer özelliği de, kasıtlı bir şekilde ve niyetle yapılmasıdır. Ancak bu çerçevede birey, gerçekleştirdiği hareketlerden sorumlu tutulabilir. Çünkü ahlaki hareketlerde esas olan sorumluluktur (Kandemir, 1979).

Ahlak, insan ilişkilerini ve toplum içindeki davranışları düzenlemeyi hedefleyen kuralların tümü olarak tanımlanabilir. Bu kurallar genellikle sözlü olup, hukuki kurallardan farklılık gösterir. Ancak ahlak ve hukuk bazı durumlarda örtüşen ve toplumun uyduğu kuralları içermektedir. Günümüzde bu kurallara uyulmadığı ve profesyonelce karşılandığı gerçeği de vardır. Bu nedenle, bu tür olaylar sporun içinde yasalaştırılmıştır. Sporcunun uyması gereken ahlaki kuralların bulunması da bu durumla ilişkilidir (Durusoy, 1991).

Takım sporlarının kuralları, ahlaki kurallar gibi, karşılaşmalar sırasında sporcu davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkileri düzenlemek amacıyla onaylanmıştır. Toplumda var olan ahlaki kurallar ile sporun kuralları, spor ve ahlak arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ahlak, fiziksel ve psikolojik denge gerektirir. Takım sporlarında sporcu, yalnızca oyunun içindeki kuralları ihlal ettiğinde ceza almaz. Örneğin, futbolda bir oyuncu topu taca attığında ya da voleybolda fileye temas ettiğinde ceza almaz. Aksine, oyun sırasında rakip oyuncuya zarar verebilecek her hareket cezalandırılır. Bu durumda ahlaki değerlerimiz devreye girmektedir. Çünkü başkalarına zarar vermek, ahlaki değerlerimize ve yargılarımıza aykırıdır (Erdemli, 1996).

Spor yapmak ve spor müsabakaları insanlara sosyal ve ahlaki açıdan öğretici ve olumlu amaçlar kazandırır. İnsanın kendisiyle bir bütünlük oluşturmaya spor sayesinde mümkündür. Çünkü spor, olumlu ahlaki etkisiyle bireyin yeniden sosyalleşmesine yardımcı olur (Yapan, 1992).

Aynı zamanda müsabakaların, saldırganlık düzeyini azaltma gibi bir etkisi de vardır. Bu, kişilerin kötülüklerden ve başkalarına zarar vermesini engellemek gibi birçok durumu sporun temel unsurlarından biridir. Görülmektedir ki, sporu anlamlandıran ve onun insani amaçlara hizmet etmesini sağlayan en önemli alanlardan biri ahlaktır (Şahin, 1998).

Spor, evrensel ahlaki değerlerin gerçekleştirilmesinde de sıklıkla büyük roller üstlenmektedir. Yıllar boyunca siyahileri insanlardan ayıran bazı ülkeler, günümüzde siyahi sporcular sayesinde dünya ve olimpiyat şampiyonluklarında önemli başarılar elde etmektedir. Spor, bu özellikleriyle insan haklarına saygı gibi ahlaki ilkelere hizmet etmiş ve ahlaki açıdan büyük bir zafer kazanmıştır (Dolaşır, 2006).

Piaget'e göre ahlak, bir kurallar sistemidir. Spor, sosyal normlar ve kurallar bütünü olarak değerlendirildiğinde; spor ile ahlak arasında güçlü bir ilişki olduğu açıktır. Bu ilişki, spor ahlakı konusunun temellendirilmesine de olanak sağlamaktadır (Yapan, 1992).

1.6.5. Sportmenlik dışı davranışlar

Spor, toplumsal bir olgu olarak kabul edilmektedir. Toplulukları bir araya getirir, estetik ve heyecan hissi kazandırır. Bunun yanı sıra, fiziksel ve zihinsel bir çaba olarak

da tanımlanabilir. Spor, insanlığın var olduğu zamandan beri toplumun ayrılmaz bir parçası olmuştur (Öntürk, 2018). Barış ve kardeşlik duygularını bir arada barındıran ve toplumu bir bütün olarak tutabilen sporu, sosyal bir bağ olarak tanımlamak mümkündür (Yücel vd., 2015).

Sportmenlik, sporun içinde yer alan bireylerin ahlaki davranışlar sergilemesi olarak tanımlanabilir. Keating (1964), sportmenliği ahlaki erdemler arasında belirli bir ahlaki uygunluk olarak ifade etmiştir. Sportmenlik, en geniş anlamıyla spordaki sosyo-ahlaki ilişkinin normalleşme durumunu anlatmaktadır. Bu kavram, sporun ruhuna uygun davranışların erdemli ya da normatif bir şekilde nasıl değerlendirileceğini içerir (Stornes ve Bru, 2002). Başka bir deyişle, sporcuların kazanma arzusu ile rakiplerine karşı haksız bir avantaj elde etmekten kaçınmalarını, kazandıklarında ve kaybettiklerinde saygı göstermelerini ifade eder (Feezell 1986). Ayrıca, sportmenlik birçok farklı duyguyu da kapsamaktadır. Bunlar arasında sabır, kendini kontrol edebilme, samimiyet, cesaret, güven, onurlu olma, başkalarının fikirlerine saygı duyma, cömertlik ve iyilik sayılabilir (Keating, 2007; Koç, 2013).

1.7. Empati Kavramı

Empati, bir olay, problem veya durumu diğer insanların gözünden bakma ve anlama yeteneğidir (Ünal, 1972). Empati, insanların iletişim kurdukları kişileri dinlemeleriyle başlar ve karşı tarafın duygu ve düşüncelerini anladıktan sonra onlara bir geri bildirim verme sürecini içerir (Saygılı vd., 2015). Bu bağlamda, empati, insanlar arasındaki iletişim bağına güçlendirir (Dökmen, 2013).

Empati becerisine sahip bireyler, bilişsel ve ahlaki açıdan gelişmiş kişilerdir. Bu kişiler, başkalarıyla sağlıklı bir şekilde iletişim kurabildiklerinden toplumda oldukça sevilen kişilerdir. Ayrıca, empati eğilimi yüksek olan kişiler, farklı kültür ve medeniyetlere sahip insanlarla uyum içinde yaşayabilirler (Şakar, 2012).

Bir kavram olarak empati, tarih boyunca birçok kez değişiklik göstermiştir. Bu durum, empati ile ilgili pek çok tanımın ortaya çıkmasına yol açmıştır. (Hickson, 1985), yapılan tanımların eksik olduğunu ve hiçbir tanımın empatiyi yeterince ifade edemediğini belirtmiştir.

Her araştırmacının empatiye kendi konusuna göre yeni bir bakış açısı ve tanım getirdiği söylenebilir (Demir, 2019). Birçok araştırmacı empati kavramını farklı

şekillerde tanımlanmıştır. Ancak tüm bu tanımların ortak noktası, kişiye yönelik algı, duyarlılık ve rol oynama gibi kavramlardır (Dökmen, 1987). Empatinin Türkçe çevirisi ise “eş duyum” veya “duygudaş” olarak yapılmaktadır (Başaran, 2005).

Empati, bireyin karşısındaki kişiyi dinlemesiyle başlar ve o kişiye ait duygu ve düşünceleri anladıktan ve içselleştirdikten sonra, bu içselleştirmeyi karşı tarafa geri bildirimde bulunma yeteneği ile devam eder (Coplan, 2011; Saygılı, 2015).

Empati, bireyler arasında iletişimi kolaylaştıran önemli bir unsurdur. İnsanlar, kendilerinin diğer insanlar tarafından anlaşıldığını ve önemsendiklerini hissettiklerinde, toplumla uyum içinde yaşamaya daha uygun hale gelirler. Empati, sadece empati kurulan kişilere değil, aynı zamanda bu empatiyi kuran bireylere de fayda sağlar. Bu yeteneğe sahip kişiler, çevresindeki insanlara yardım eder ve daha fazla sevilirler (Dökmen, 1987).

Empati, öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir yetenektir (Hoffman, 2000). Empati eğilimlerini geliştiren bireyler, bilişsel ve ahlaki boyutta daha olgun insanlardır (Şakar, 2012).

Günlük yaşamda, insanlar zaman zaman saldırgan davranışlar ve olumsuz tavırlar sergileyebilirler. Bu tür kişilerle iletişim kuran bir birey empati geliştirdiğinde, saldırgan kişinin davranışlarında bir değişim ve yumuşama gözlemlenebilir. Sonuç olarak, kendisiyle empati kuran bireye karşı daha olumlu davranışlar sergilemeye başlayabilirler (Özbek, 2004; Elik, 2017).

1.7.1. Empati Duygusunun Tarihçesi

Empati kavramının tarihine bakıldığında, dilimize Fransızcadan girdiği belirtilmekle birlikte, kelimenin kökeninin Eski Yunancaya dayandığı ifade edilmektedir. Bu dönemde empati terimi, fiziksel etki, özel ilgi ve duygu anlamlarında kullanılmaktaydı (Filiz, 2009). Kültürümüzde ise özgecilik veya diğerkâmlık anlamında, karşıdaki kişi ile aynı olma veya yandaşlık olarak tanımlanmıştır (Tarhan, 2016). Empati kavramını literatüre kazandıran isim ise Alman Theodor Lipps olarak kaydedilmiştir (Alçay, 2009).

Empati ilk kez 1897 yılında Theodor Lipps tarafından hissetme kelimesine benzer şekilde ek bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Empati kelimesinin

kökeni Eski Yunancaya dayanmakta olup, "em" (iç, içinde) ve "patheia" (algılama) köklerinden türetilmiştir (Basch, 1983).

Empati terimi, 1920'lerden itibaren hem karakter analizi yapanlar hem de psikoterapistler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Uzun bir süre boyunca empati kavramı, literatürdeki yerini korumuştur. 1960'lı yıllarda, empatinin zihinsel boyutuna ek olarak duyuşsal boyutunun da araştırılmaya başlandığı gözlemlenmiştir. 1970'lerin sonrasında ise empati kavramı, karşıdaki kişiyi zihinsel ve duyuşsal olarak anlamının yanı sıra geri bildirim vermenin de önemli olduğu vurgulanmıştır (Ural, 2010).

1.7.2. Empatinin Önemi

Empati, kişiler arasındaki karşılıklı iletişimi ve anlaşılmayı kolaylaştıran, ayrıca bireylerin birbirleriyle olan samimiyetini artıran önemli bir yetenektir (Dökmen, 2013). Empatik bir iletişim ortamında kişi, diğer insanlar tarafından daha iyi anlaşıldığını ve kendisinin değerli olduğunu hisseder. Bu düşünceyle birlikte, kendini daha huzurlu, mutlu ve başkalarıyla uyum içinde bulur (Dökmen, 2013).

Yüksek empati becerisine sahip bireyler, çevrelerindeki iletişim çatışmalarını çözme konusunda daha başarılıdır ve kendilerinden farklı kültürel geçmişe sahip insanlarla daha iyi uyum sağlarlar (Şakar, 2012).

Arslan (2016) empati ve onun olumlu etkilerinin önemini şu şekilde sıralamıştır: birey, yaşadığı sorunları daha kolay çözebilir, karşıdaki kişinin duygularını anlayabilir, sevgi ve saygı gibi olumlu duygular geliştirebilir, farklı kültürlerden gelen bireylerle daha rahat iletişim kurabilir, diğer bireylerin deneyimlerine saygı gösterir ve bir iletişimin başlamasında önemli bir rol oynar; ayrıca birey, kendini daha rahat ifade edebilir. Ayrıca, empati becerisi yüksek olan bireylerin liderlik özelliklerinin de güçlü olması beklenmektedir (Pişkin, 1991).

1.7.3. Empati Türleri

Empati kavramı, çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bu empati türleri arasında içgüdüsel empati, gelişken empati, ilişkisel empati, deneyimsel empati, yüksek empati ve temel empati gibi kavramlar yer almaktadır (Gün, 2018; Psikoe, 2013).

1. İgdsel empati: Bütün canlıların doğuştan sahip olduğu düşünülen empati türüdür (Gün, 2018, s. 136). Bu doğal empati ile film izlerken olaylara içgüdüsel tepkiler verebilir ve oradaki duygulara benzer şekilde sevinç veya üzüntü gibi tepkiler gösterebiliriz (Psikoe, 2013).

2. Gelişken empati: Bireyin, karşısındaki kişinin duygularını anlamak için sözlü veya sözsüz iletişimin ötesinde bir çaba gösterdiği empati türüdür. Bu tür empati, karşıdaki kişinin amacını veya isteğini algılamak için sezgi ve farkındalık kullanmayı içerir. Ayrıca, eksik noktaları belirleyerek bunları zme ve duyguları anlama becerisini gerektirir (Gün, 2018).

3. İlişkisel empati: Bireylerin birbirleriyle etkileşimde bulunduğu empati türüdür. Diğer bireyle ne kadar yakın bir bağ kurulursa, o kadar fazla empati gücüne sahip olunması beklenir. İlişkinin yakınlık derecesine göre karşıdaki kişinin duygularını anlama ve duyarlılık gösterme kapasitesinin artması beklenmektedir. Ebeveynlerin, çocuklarının duygularını daha derin bir şekilde anlayabilmesi buna örnek olarak verilebilir (Gün, 2018).

4. Deneyimsel empati: Bireyin nceki yaşantılarına ve deneyimlerine dayanarak gelişen empati türüdür. Daha önce deneyimlemiş olduğu bir durumu başkası yaşadığında, ona karşı empati becerisinin artması beklenir. Birey, geçmişte hissettiği duygulara benzer duygular başkaları tarafından yaşandığında, bunları daha iyi anlamlandırabilir (Gün, 2018; Psikoe, 2013).

5. Yüksek empati: Bireydeki sevginin temel alındığı empati türüdür. Sevginin gücüyle, birey düşünmeden karşıdaki kişiyle yakınlık kurmak ve onu anlama isteği taşır. Bu durumda, sevgisi yüksek olan bireylerin daha duyarlı, adil ve anlayışlı olmaları beklenir. Sonuç olarak, bu durum empati becerilerinin yüksek olmasını doğal kılar. Bir anlamda, bu empati türü bireyin manevi boyutunu da yansıtır. Önyargılardan uzak, karşıdakinin duygularını anlamaya açık bireylerin ele alındığı empati biçimidir (Gün, 2018).

6. Temel empati: Empatinin karşıdaki kişiye yansıtılmasını ifade eden empati türüdür. Birey, karşısındaki kişiye dinlerken aktif olmalı, anladığını belirten cmler kurmalı, göz teması sağlamalı ve uygun sözlü ile sözsüz geri bildirimlerde bulunmalıdır. Temel empati türü için en kritik unsurlardan biri, sadece karşıdaki kişiye

anlamakla kalmayıp, aynı zamanda onun duygularını anladığımızı da hissettirmektedir (Gün, 2018).

1.7.4. Sporda Empati

Literatür incelendiğinde, empatik becerinin sosyal ilişkilere etkisinin araştırıldığı birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak, spor ortamında empatinin önemi ve etkilerine dair yapılan araştırmaların sayısının az olduğu görülmektedir. Kalliopuska (1987) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, empati ve kendilik değerinin aktif spor yapma ile ilişkisi incelenmiş ve empatinin spor etkinliklerinde önemli bir fark yaratan değişkenlerden biri olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamda yapılan benzer araştırmalar, spor organizasyonlarının daha verimli, sağlıklı ve düzenli bir şekilde ilerleyebilmesi için katılımcıların (sporcular, antrenörler, hakemler, yöneticiler, seyirciler) mutlaka birbirlerinin duygularını anlamak amacıyla çaba göstermeleri gerektiğini göstermektedir (Öztürk vd., 2004). Bireylerin başarıya odaklanması sonucunda spor ahlakına aykırı davranışların ortaya çıkabileceği de belirtilmektedir. Bu durumla karşılaşan bireylerin birbirlerini anlamaya çalışmaları, spor organizasyonlarının kalitesini artırmaktadır (Öztürk vd., 2004).

Spor etkinlikleri, insanların sosyalleşmesinde ve birleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu önemin göz önünde bulundurulması, insanların bu alanda empati kurmasının sosyalleşmeyi artırmakla birlikte başarıyı da beraberinde getirdiğini göstermektedir (Topcu, 2019). Sporcular arasında empati becerisi yüksek olanların diğer sporcuları daha iyi anladığı ifade edilmiştir (Dorak ve Vurgun, 2006).

Spor ortamında yaşanan mücadele nedeniyle oluşan heyecan ve baskı kontrol altında tutulmadığında, bireylerde saldırgan davranışlar oluşabilir (Özbalta, 2018). Bu bağlamda, sporda duygudaşlık kavramının olumsuz durumları azaltma açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Karşısındakine empati ile yaklaşan birey, doğru olanı yapmaya çalışır ve maçı sportmenlik ilkeleri çerçevesinde tamamlamak için çaba gösterir (Özbalta, 2018).

Spor ortamlarında, özellikle müsabakalarda sporcuların empati becerilerinin devreye girmesi akılcı bir yaklaşımdır. Özellikle takım sporlarında, takım arkadaşlarınız, antrenörleriniz ve rakiplerinizle empati kurma yeteneği, arkadaşların davranışlarını tahmin etme, takım ruhu oluşturma ve dolayısıyla takım başarısını

artırmada önemli bir faktör olabilir. Carron (1982), grup bütünlüğünü “amaç ve hedeflerin sürdürülmesinde grubu bir bütün olarak bir arada tutan, eğilimlerde yansıtılan dinamik bir süreç” olarak tanımlamaktadır (Akt: Tiriyaki, 2000). Empati düzeyi yüksek sporcuların takım birlikteliğinin de yüksek olabileceği düşüncesi makul görünmektedir. Takım birlikteliği yüksek olan takımların başarılı olduğu varsayıldığında, bu takımları oluşturan sporcuların empati düzeylerinin geliştirilmesi önemli bir strateji olabilir (Moralı, 1994).

1.8. Video Asisstan Referee (VAR)

Son yıllarda futbolda artan hakem hataları ve bu hataların yol açtığı tartışmalar, teknoloji destekli hakem yardım sistemlerine olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda geliştirilen VAR sistemi, öncelikli olarak maçın sonucunu doğrudan etkileyebilecek kritik kararlarda yapılan açık ve bariz hataların düzeltilmesini amaçlamaktadır. VAR’ın işleyişi, hakemin karar verme sürecini devralmaktan ziyade, yalnızca hakemin gözünden kaçan pozisyonlar konusunda görüntülü izleme önerisinde bulunarak ona destek vermek üzerine kuruludur. Sistemin temel hedefi, oyunun akışını ve ruhunu bozmadan, minimum müdahaleyle maksimum fayda sağlamaktır.

VAR sistemi yalnızca, ilgili maç ya da turnuvanın organizatörü tarafından IFAB (Uluslararası Futbol Birliği Kurulu) ve FIFA tarafından belirlenen protokollere ve uygulama esaslarına (VAR El Kitabı) uygun şekilde yürütüldüğünde ve yazılı onay alındığında kullanılabilir (IFAB, 2021).

Hakemler, yalnızca "açık ve bariz hata" ya da "gözden kaçırılmış ciddi olay" gibi durumlar söz konusu olduğunda VAR sistemine başvurmaktadır (IFAB, 2021). Bu durumlar; gol olup olmadığı, penaltı kararları, doğrudan kırmızı kart gerektiren ihlaller ve oyuncu kimliğinin karıştırılması gibi kritik pozisyonları kapsamaktadır. Özellikle yanlış oyuncuya kart gösterilmesi gibi hataların düzeltilmesi açısından VAR büyük önem taşımaktadır.

VAR sistemi, yalnızca pozisyon tekrarlarının görüntülenmesiyle sınırlı olarak çalışır. Hakem, son kararını VAR’dan gelen bilgilere dayanarak veya doğrudan tekrar görüntülerini izleyerek verir. “Gözden kaçırılmış ciddi olaylar” dışındaki tüm durumlarda, hakem ve diğer saha görevlileri sahada bir karar vermekle yükümlüdür. Bu karar, ancak “açık ve bariz bir hata” içeriyorsa değiştirilebilir (IFAB, 2021).

Futbolun yakın geçmişteki en önemli teknolojik yeniliklerinden biri olan VAR sistemi, ilk kez 2018 yılında Rusya’da düzenlenen FIFA Dünya Kupası’nda resmi olarak uygulanmıştır. Bu turnuvada sistemin kullanımı sonucunda yedi penaltı kararı verilmiş, ofsayt nedeniyle iptal edilen iki gol ise tekrar görüntülerin incelenmesi sonucunda geçerli sayılmıştır. VAR, bu bağlamda maçın kaderini etkileyen kritik kararların gözden geçirilmesini sağlayarak adil oyun anlayışını güçlendirmiştir.

1.8.1. VAR Sistemi ve Kullanımı

VAR sistemi, ilk olarak stadyum yakınında veya belirli bir merkezde özel olarak oluşturulan bir alanda, çok sayıda kamera ve ekran aracılığıyla anlık görüntülerin izlendiği Video İşletim Odası (Video Operation Room – VOR) temelinde yapılandırılmıştır. Bu odada, farklı açılardan kaydedilen görüntüler eş zamanlı olarak izlenmekte ve incelenmektedir.

Sistemin işleyişi, öncelikle VOR’da potansiyel bir ihlalin fark edilmesiyle başlamakta; ardından sahadaki hakeme inceleme tavsiyesinde bulunmaktadır. Hakem, bu öneri doğrultusunda Sahada İnceleme (On-Field Review – OFR) kararı verir ve saha kenarında yer alan Hakem İnceleme Alanı (Referee Review Area – RRA)’nda pozisyona ait görüntüleri izleyerek nihai kararını vermektedir. Bu süreç, hem hakemin otoritesini koruyacak hem de oyunun adaletini destekleyecek şekilde tasarlanmıştır.

Gelişen teknolojinin futbola kazandırdığı en önemli yeniliklerden biri olan VAR sistemi, teknik altyapı açısından büyük ilerleme kaydetmiş olsa da hâlen tam anlamıyla mükemmel düzeye ulaşmış değildir. Bu sistemden maksimum verim alınabilmesi için, teknik donanım kadar eğitim süreci de kritik bir rol oynamaktadır. VAR sisteminin etkin kullanılabilmesi, hakemlerin bu teknolojiyi doğru anlayıp uygulayabilmeleriyle doğrudan ilişkilidir.

Türkiye’de, hakemlerin VAR kullanımına yönelik eğitimi çok aşamalı bir süreçle yürütülmektedir. Türkiye Futbol Federasyonu tarafından İstanbul Riva’da kurulan ve 350 metrekarelik alanıyla dünyanın en büyük Video İşletim Odası (Video Operation Room – VOR) niteliğini taşıyan merkez, aynı anda dokuz farklı müsabakada VAR uygulamasını gerçekleştirebilecek kapasiteye sahiptir. Bu merkezde, hakemlere sistemin işleyişine dair uygulamalı eğitimler verilmektedir.

Eğitim süreci, sadece teknik ekipman kullanımıyla sınırlı kalmamakta; VAR protokolü, iletişim prosedürleri ve saha içi koordinasyon gibi konuları da kapsamaktadır. Merkez Hakem Kurulu bünyesindeki uzman eğitimciler tarafından düzenlenen seminer ve kamplar sayesinde, hakemler VAR sistemini hangi koşullarda devreye sokmaları gerektiğini, sahadaki baş hakem ile nasıl etkili iletişim kuracaklarını öğrenmektedir. Bu kamplar, hem teorik seminerler hem de uygulamalı eğitimlerle desteklenmekte ve sistemin standartlara uygun şekilde kullanılmasını sağlamaya yönelik olarak planlanmaktadır (Dadı, 2021).

1.8.2. VAR Sisteminin Avantajları ve Eleştiriler

VAR sistemi, en başta adalet duygusunun güçlendirilmesi yönünde katkı sunmaktadır. Kritik pozisyonlarda verilen hatalı kararların düzeltilmesi, hem takımların hem de taraftarların adalet algısını olumlu yönde etkilemektedir (Kolbinger & Lames, 2017). Özellikle gol, penaltı ve kırmızı kart gibi oyunun seyrini doğrudan etkileyen kararlarda, hakem hatalarının minimize edilmesi sistemin en büyük başarısı olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, VAR uygulaması hakemlerin karar verme sürecine destek olarak, psikolojik baskıyı azaltma noktasında da katkı sağlamaktadır. Kararın yalnızca hakeme bırakılmaması, sorumluluğun paylaşılmasına olanak tanımakta, bu da hakemlerin karar alma kalitesini artırmaktadır (IFAB, 2021).

Ayrıca, sistem sayesinde teknolojik şeffaflık ve izlenebilirlik artmış; hakem kararlarının tekrar izlenebilir olması, kamuoyundaki tartışmaların daha nesnel zemine oturmasını sağlamıştır. Spor otoriteleri, kulüpler ve medya tarafından yapılan değerlendirmelerde somut görüntüler üzerinden tartışma yapılması, futbolun profesyonellik düzeyine katkıda bulunmuştur.

Her ne kadar VAR sistemi birçok avantaj sunsa da, bazı yönleri eleştiriye açıktır. Öncelikle, karar süreçlerinde yaşanan zaman kayıpları, oyunun akışını olumsuz etkileyebilmekte ve seyir zevkini azaltabilmektedir. Bazı kararların uzun sürede verilmesi, hem sahadaki oyuncuların konsantrasyonunu bozmakta hem de izleyici tarafında tepkilere neden olabilmektedir (Spitz vd., 2021).

Bir diğer önemli eleştiri, bazı kararların hâlâ yorum farkına açık olmasıdır. VAR görüntüleri net olsa bile, pozisyonun değerlendirilmesinde hakemin yorumuna bağlılık

devam etmekte ve bu durum standartlaşma eksikliği eleştirilerine yol açmaktadır. Özellikle elle oynama, faul ve penaltı gibi gri alanlarda VAR'ın sunduğu görüntülerin farklı hakemler tarafından farklı şekillerde yorumlanması, sistemin güvenilirliğini sorgulatmaktadır (Plessner ve Haar, 2021).

Ayrıca, her pozisyonda VAR'ın devreye girmemesi ya da bazı pozisyonların gözden kaçması, sistemin tutarsızlık içerdiği yönünde algı yaratabilmektedir. Taraftarlar ve kulüpler arasında "kim için ne zaman kullanılıyor?" gibi sorular gündeme gelmekte, bu da sistemin tarafsızlığı konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.

1.8.3. Türkiye'de VAR Sistemi Uygulaması

. Türkiye'de Video Yardımcı Hakem (VAR) sistemi, futbolun daha adil yönetilmesi, hakem hatalarının azaltılması ve oyunun güvenilirliğinin artırılması amacıyla hayata geçirilmiştir. İlk olarak 2018-2019 sezonunda Süper Lig'de resmi olarak uygulanmaya başlanan bu sistem için Türkiye Futbol Federasyonu (TFF), Avrupa'daki örnekleri inceleyerek kapsamlı bir hazırlık süreci yürütmüş ve gerekli teknik altyapı ile eğitim koşullarını sağlamıştır (TFF, 2019).

İstanbul Riva'da TFF tarafından kurulan 350 metrekarelik Video İşletim Odası (VOR), dokuz farklı müsabakada eş zamanlı VAR kullanımına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. FIFA ve IFAB standartlarına uygun donanımına sahip bu merkezde görevli hakemler, çoklu ekranlar aracılığıyla maç esnasındaki pozisyonları farklı kamera açılarından analiz ederek gerektiğinde sahadaki hakeme izleme tavsiyesinde bulunmaktadır (TFF, 2020).

VAR sisteminin Türkiye'deki uygulamasına yönelik önemli bir adım da hakem eğitimlerinin yeniden yapılandırılması olmuştur. TFF ve Merkez Hakem Kurulu (MHK) iş birliğiyle düzenli teorik ve uygulamalı eğitim programları aracılığıyla hakemlere VAR protokolleri, iletişim standartları ve sistemin karar verme süreçlerine etkileri aktarılmaktadır. Ayrıca, hakemlerin hem saha içi hem de VAR odasındaki görevleri açıkça tanımlanmış ve protokollere uygun şekilde sınırlandırılmıştır (MHK, 2021).

Ancak, Türkiye'deki VAR uygulamaları zaman zaman kamuoyunda tartışmalara yol açmış, özellikle karar süreleri, bazı pozisyonlara müdahale edilmemesi veya

tutarsız yorumlar eleştirilmiştir. Taraftarlar ve kulüpler arasında sistemin tarafsızlığı ve standartlara uygunluğu konusunda zaman zaman şüpheler dile getirilmiştir. Bu durum, VAR sisteminin sadece teknolojik değil, aynı zamanda iletişimsel ve yönetsel açılardan da geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. TFF bu eleştirileri dikkate alarak sistemin daha verimli çalışması için güncellemeler yapmakta ve hakemlere yönelik performans değerlendirme sistemlerini VAR kararları üzerinden yeniden düzenlemektedir. Ayrıca, her sezon öncesinde yayınlanan hakem eğitim videoları, şeffaflık açısından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, Türkiye'de VAR sistemi altyapı ve eğitim açısından güçlü bir zemine sahip olsa da, uygulama süreçlerinde karşılaşılan tutarsızlıklar ve iletişim sorunları sistemin güvenilirliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, VAR sisteminin ülkemizde daha etkin ve adil bir şekilde uygulanabilmesi için teknik iyileştirmelerin yanı sıra organizasyonel ve etik boyutlarda da ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılarak tasarlanmıştır. Betimsel araştırmalar, belirli bir zaman dilimi içinde mevcut durumun sistematik bir şekilde incelenmesini ve tanımlanmasını amaçlayan yöntemlerdir (Büyüköztürk, 2018). İlişkisel tarama modeli ise değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesine olanak tanıyan bir araştırma desendir (Karasar, 2012). Bu doğrultuda, çalışmada amatör futbolcuların fair play sergileme davranışları ile sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri arasındaki ilişki detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmanın temel değişkenleri fair play sergileme davranışları ve sportif ahlaktan uzaklaşma eğilimleri olarak belirlenmiştir. Fair play, sporcuların oyun kurallarına ve etik değerlere uygun hareket etmelerini ifade eden bir kavram olup, spor etiği kapsamında ele alınmaktadır (Shields ve Bredemeier, 1995). Sportif ahlaktan uzaklaşma ise sporcuların kazanma arzusuyla etik dışı davranışlar sergilemesi, kuralları ihlal etmesi veya rakiplerini haksız şekilde engellemesi gibi durumları içermektedir (Güven, 2020). Araştırmada, amatör futbolcuların bu iki değişkene yönelik tutumları nicel araştırma yöntemi çerçevesinde analiz edilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ilindeki amatör futbol kulüplerinde oynayan futbolcular oluşturmaktadır. Amatör futbol, profesyonel düzeyin aksine finansal kazanç odaklı olmaktan çok, sporun eğlence, gelişim ve sosyal etkileşim yönünü ön plana çıkaran bir yapıdadır. Ancak, amatör seviyede de rekabetin getirdiği baskılar ve çevresel faktörler, sporcuların etik davranışlarını etkileyebilmektedir.

Araştırmanın örnekleme, kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kolayda örnekleme, araştırmacının ulaşılabilir ve erişilebilir bireylerden veri toplamasına olanak sağlayan bir yöntem olup, zaman ve maliyet açısından verimli bir seçenektir (Büyüköztürk, 2018).

Bu kapsamda, araştırmaya İstanbul'un farklı ilçelerindeki amatör futbol kulüplerinde aktif olarak oynayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden

738 amatör futbolcu dahil edilmiştir. Örneklem seçiminde şu kriterler dikkate alınmıştır:

- Katılımcıların aktif olarak amatör futbol oynuyor olması,
- 18-35 yaş aralığında bulunmaları,
- En az bir yıldır amatör futbol liglerinde yer almaları.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, aşağıdaki değişkenleri içermektedir:

1. Yaş: Katılımcıların 25 yaş altı veya 25 yaş üstü olarak gruplandırılması.
2. Futbol Oynama Süresi: Katılımcıların futbol kariyerlerinde kaç yıldır aktif olarak oynadıkları (3 yıldan az, 4-6 yıl, 7 yıl ve üzeri).
3. Eğitim Düzeyi: Katılımcıların eğitim seviyelerinin belirlenmesi (İlk ve Orta Öğretim, Ön Lisans, Lisans ve Lisansüstü).
4. Gelir Durumu: Katılımcıların aylık gelir düzeylerinin belirlenmesi (Asgari ücret altında veya asgari ücret üzerinde).
5. Kariyer Maç Sayısı: Katılımcıların toplamda kaç maç oynadıkları (50 maçtan az, 51-100 maç arası, 101 maç ve üzeri).
6. Oyun Pozisyonu: Katılımcıların sahada hangi pozisyonda oynadıkları (Kaleci, Savunma, Orta Saha, Hücum).
7. TFF Büyük Ceza Geçmişi: Katılımcıların Türkiye Futbol Federasyonu tarafından ciddi bir disiplin cezası alıp almadıkları (Evet/Hayır).
8. Video Hakem Uygulaması (VAR) Tutumu: Katılımcıların VAR sistemine karşı tutumlarının belirlenmesi (Olumlu/Olumsuz).
9. Başarı Uğruna Fair Play'den Vazgeçme Eğilimi: Katılımcıların kazanmak için fair play ilkelerinden ödün verip vermeyeceklerini ölçmek amacıyla sorulan değişken (Evet/Hayır).

2.3.2. Fair-Play Davranışları Ölçeği (FPDÖ)

Fair-play davranışlarının ölçülmesi amacıyla Shields ve Bredemeier (2009) tarafından geliştirilen Fair-Play Davranışları Ölçeği (FPDÖ) kullanılmaktadır. Ölçek, sporcuların etik değerlere ve centilmenlik ilkelerine bağlılık düzeylerini belirlemeyi amaçlamakta olup, farklı spor dallarında uygulanabilirliği test edilmiştir (Shields ve Bredemeier, 2009).

Ölçek, sporcuların rakiplere, hakemlere ve oyun kurallarına karşı tutumlarını ölçen 20 maddeden oluşmaktadır. Fair-play davranışlarını dört temel boyutta değerlendirmektedir:

Rakibe Saygı: Rakiplere karşı gösterilen olumlu ve centilmenlik davranışlarını ölçer (Shields ve Funk, 2017).

Hakeme Saygı: Hakem kararlarına uyum ve hakeme yönelik tutumları değerlendirir (Balçıklanl, 2013).

Oyun Kurallarına Uyma: Oyunun kurallarına uygun hareket etmeyi ölçer ve oyuncuların kurallara sadakatini analiz eder (Güven, 2020).

Sportif Duruş: Oyuncunun saha içindeki etik duruşunu ve sporcu ruhunu yansıtır (Sasaki, Yamaguchi ve Ohashi, 2016).

FPDÖ'nün Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik-güvenirlilik analizleri Balçıklanl (2013) tarafından gerçekleştirilmiş olup, ölçeğin Türkiye'deki sporcular üzerinde de güvenilir sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha), orijinal çalışmada 0.82 olarak hesaplanırken, Türk örnekleminde de benzer bir güvenilirlik seviyesi sağlanmıştır (Balçıklanl, 2013).

Bu araştırmada Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.73 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (SAUÖ-K)

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formu (SAUÖ-K), Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilen Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği'nin (Moral Disengagement in Sport Scale) kısa versiyonudur. Ölçek, sporcuların ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Türkçe uyarlaması ise Sezen-Balçık vd. (2018) tarafından yapılmıştır.

Türk kültürüne uyarlanmış kısa formda toplam 8 madde bulunmaktadır. Her bir madde, sporda etik dışı davranışları ve bu davranışları haklı gösterme mekanizmalarını değerlendirmektedir. Ölçek, 7'li Likert tipi bir değerlendirme formatı ile "Kesinlikle Katılmıyorum" (1) ile "Kesinlikle Katılıyorum" (7) arasında derecelendirilir. Maddeler, sporcuların etik dışı davranışlara ilişkin tutumlarını ölçerken, özellikle bu tür davranışları rasyonalize etme veya haklı gösterme eğilimlerini analiz eder.

Türkiye'de, SAUÖ-K'nın Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik-güvenirlik çalışmaları Gürpınar (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu uyarlama çalışmasında, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (**Cronbach's Alpha**) **0.78** olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.71 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Normallik Test Sonuçları

Tablo 1. Normallik Testi Sonuçları

	Alt Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Örgüt İçi İletişim Ölçeği	Sosyal Normlara Uyum	0.00	-0.737	0.382
	Kurallar ve Yönetime Saygı	0.00	-0.280	-0.202
	Sporda Sorumluluklara Bağlılık	0.00	-1.389	1.494
	Rakibe Saygı	0.00	-0.132	0.208
	Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	0.00	0.316	0.273

Tablo 1'de sunulan normallik testi sonuçlarına göre, Örgüt İçi İletişim Ölçeği ve Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği için yapılan analizlerde çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin kabul edilebilir referans aralıklarında olduğu görülmektedir. Kolmogorov-Smirnov test sonuçları, tüm alt boyutlarda anlamlılık göstermesine rağmen, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 (George ve Mallery 2010) veya $\pm 1,5$ (Kim 2013) aralığında bulunması, verilerin normal dağılıma uygun olduğu yönünde önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.

Özellikle Sosyal Normlara Uyum (-0.737, 0.382), Kurallar ve Yönetime Saygı (-0.280, -0.202), Rakibe Saygı (-0.132, 0.208) ve Sporda Ahlaktan Uzaklaşma (0.316, 0.273) alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri, normal dağılıma oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutunda çarpıklık

değeri (-1.389) ve basıklık değeri (1.494) nispeten yüksek olmakla birlikte, kabul edilebilir sınırlar içerisinde değerlendirilmiştir (West, Finch ve Curran, 1995).

2.4.1. Ölçeklere Uygulanan Analizler

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde, iki değişkene sahip ölçek soruları için Bağımsız Gruplar T Testi, üç veya daha fazla kategoriye sahip değişkenler için ise Tek Yönlü ANOVA (One-Way ANOVA) testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmesi durumunda, bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Games-Howell testi tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra, iki ölçek arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmanın Bulguları

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	N	%
25 yaş altı	630	85.4 %
25 yaş üstü	108	14.6 %
Futbol Oynama Süresi	N	%
3 yıldan az	126	17.1 %
4-6 yıl arası	144	19.5 %
7 yıldan fazla	468	63.4 %
Eğitim Düzeyi	N	%
İlk ve Orta Öğretim	85	11.5 %
Ön Lisans	570	77.1 %
Lisans-Lisansüstü	84	11.4 %
Gelir Durumu	N	%
Asgari Ücret Altında	588	79.7 %
Asgari Ücret Üzerinde	150	20.3 %
Kariyer Maç Sayısı	N	%
50 maçtan az	204	27.6 %
51-100 maç arası	126	17.1 %
101 maçtan fazla	408	55.3 %
Oyun Pozisyonu	N	%
Kaleci	78	10.6 %
Savunma	216	29.3 %
Orta Saha	204	27.6 %
Hücum	240	32.5 %
TFF Büyük Ceza Geçmişi	N	%
Evet	96	13.0 %
Hayır	642	87.0 %
Video Hakem Uygulaması (VAR) Tutumu	N	%
Olumlu	408	55.3 %
Olumsuz	330	44.7 %
Başarı Uğruna Fair Play'den Vazgeçme Eğilimi	N	%
Evet	402	54.5
Hayır	336	45.5

Tablo 1’de katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, büyük bir çoğunluğun (%85,4) 25 yaş altındaki bireylerden oluştuğu, 25 yaş üstü katılımcıların ise %14,6 oranında olduğu görülmektedir. Futbol oynama süresi açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların %17,1’inin 3 yıldan az süredir futbol oynadığı, %19,5’inin 4 ila 6 yıl arasında bir deneyime sahip olduğu ve %63,4’ünün ise 7 yıldan fazla süredir futbol oynadığı tespit edilmiştir.

Eğitim düzeyine ilişkin veriler incelendiğinde, katılımcıların %11,5’inin ilköğretim veya ortaöğretim seviyesinde olduğu, büyük bir kısmının (%77,1) ön lisans mezunu olduğu

ve %11,4'ünün lisans veya lisansüstü eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Gelir durumu açısından bakıldığında, futbolcuların %79,7'sinin asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu, %20,3'ünün ise asgari ücretin üzerinde bir gelir elde ettiği görülmektedir.

Kariyerleri boyunca oynadıkları maç sayısına göre yapılan değerlendirmede, %27,6'sının 50 maçıdan az, %17,1'inin 51-100 maç arasında ve %55,3'ünün 101 maçıdan fazla oynadığı tespit edilmiştir. Futbolcuların oyun pozisyonlarına göre dağılımı incelendiğinde, %10,6'sının kaleci, %29,3'ünün savunma oyuncusu, %27,6'sının orta saha oyuncusu ve %32,5'inin hücum oyuncusu olduğu belirlenmiştir.

TFF tarafından büyük ceza alıp almadıklarına yönelik soruya verilen yanıtlara göre, katılımcıların %13'ü geçmişte büyük bir ceza aldığını, %87'si ise böyle bir cezasının olmadığını belirtmiştir. Video Yardımcı Hakem (VAR) uygulamasına ilişkin tutumları değerlendirildiğinde, %55,3'ünün bu uygulamaya olumlu baktığı, %44,7'sinin ise olumsuz bir görüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak, başarı uğruna fair-play ilkelerinden vazgeçme eğilimi açısından futbolcuların görüşleri incelendiğinde, %54,5'inin fair-play'den ödün vermeye yatkın olduğu, %45,5'inin ise fair-play'i koruma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Ölçeklere Verdikleri Cevapların Betimsel İstatistikleri

Alt Boyutlar	N	M	Med	SD	Min	Max
Sosyal Normlara Uyum	738	20.1	20.0	3.86	8	25
Kurallar ve Yönetime Saygı	738	18.9	19.0	3.66	9	25
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	738	22.5	24.0	2.93	12	25
Rakibe Saygı	738	17.0	17.0	3.61	7	25
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	738	21.7	21.0	4.98	10	35

Tablo 3'te sunulan betimsel istatistikler incelendiğinde, Sosyal Normlara Uyum alt boyutu için ortalama (M) = 20.1, medyan (Med) = 20.0, standart sapma (SD) = 3.86, minimum (Min) = 8 ve maksimum (Max) = 25 olarak hesaplanmıştır. Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutunda ise M = 18.9, Med = 19.0, SD = 3.66, Min = 9 ve Max = 25 değerleri elde edilmiştir.

Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutunda katılımcıların puan ortalaması M = 22.5, medyan değeri Med = 24.0, standart sapma değeri SD = 2.93, minimum değer Min = 12 ve maksimum değer Max = 25 olarak belirlenmiştir. Rakibe Saygı alt boyutu için M = 17.0, Med = 17.0, SD = 3.61, Min = 7 ve Max = 25 olarak hesaplanmıştır.

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği için elde edilen değerler incelendiğinde, katılımcıların ortalama puanı $M = 21.7$, medyan değeri $Med = 21.0$, standart sapma değeri $SD = 4.98$, minimum değer $Min = 10$ ve maksimum değer $Max = 35$ olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4. Yaş Değişkenine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Grup	N	Ort.	Medyan	SD	t	df	p
Sosyal Normlara Uyum	25 yaş altı	630	20.0	20.0	3.92	-3.015	736	0.00
	25 yaş üstü	108	21.2	21.0	3.30			
Kurallar ve Yönetime Saygı	25 yaş altı	630	18.7	19.0	3.76	-2.333	736	0.04
	25 yaş üstü	108	19.6	20.0	2.96			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	25 yaş altı	630	22.4	24.0	03.05	-4.142	736	0.00
	25 yaş üstü	108	23.6	24.0	1.68			
Rakibe Saygı	25 yaş altı	630	16.9	17.0	3.60	-621	736	0.53
	25 yaş üstü	108	17.2	16.0	3.69			
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	25 yaş altı	630	21.5	21.0	4.88	-1.778	736	0.07
	25 yaş üstü	108	22.4	22.5	5.49			

Tablo 4 incelendiğinde, 25 yaş üstü bireylerin (Ort. = 21.2) sosyal normlara uyum düzeyleri, 25 yaş altı bireylere göre anlamlı derecede yüksektir ($p = 0.00$). Bu bulgu, yaştan sosyal normlara uyum algısı üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, 25 yaş üstü bireylerin (Ort. = 19.6) kurallar ve yönetime saygı düzeyleri de 25 yaş altı bireylerden anlamlı olarak yüksektir ($p = 0.04$). Bu durum, yaşla birlikte kurallara ve otoriteye duyulan saygının arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda da 25 yaş üstü bireyler (Ort. = 23.6) lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p = 0.00$). Bu sonuç, yaşlı bireylerin spor alanında sorumluluklarını daha fazla benimsediklerini ve yerine getirdiklerini göstermektedir. Rakibe saygı alt boyutunda ise yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p = 0.53$). Bu durum, rakibe saygı algısının yaştan bağımsız olarak geliştiğini veya diğer faktörlerin etkili olduğunu düşündürmektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p = 0.07$). Ancak, 25 yaş üstü bireylerin ortalamasının (Ort. = 22.4) biraz daha yüksek olması, bu grubun sporda ahlaktan uzaklaşmaya daha yatkın olabileceği yönünde bir eğilimi işaret etmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	Ort. (Mean)	Medyan	SD	t	df	p
Sosyal Normlara Uyum	Asgari Ücret Altı	588	20.3	20.0	3.78	2.492	736	0.01
	Asgari Ücret Üzeri	150	19.4	20.0	4.09			
Kurallar ve Yönetime Saygı	Asgari Ücret Altı	588	18.9	19.0	3.71	0.501	736	0.61
	Asgari Ücret Üzeri	150	18.7	18.0	3.46			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Asgari Ücret Altı	588	22.6	24.0	2.72	1.618	736	0.10
	Asgari Ücret Üzeri	150	22.2	24.0	3.62			
Rakibe Saygı	Asgari Ücret Altı	588	17.1	17.0	3.69	1.703	736	0.89
	Asgari Ücret Üzeri	150	16.5	15.0	3.25			
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Asgari Ücret Altı	588	21.6	21.5	5.06	-0.27	736	0.78
	Asgari Ücret Üzeri	150	21.8	21.0	4.65			

Sosyal Normlara Uyum alt boyutunda, asgari ücret altında gelire sahip bireyler (Ort. = 20.3) ile asgari ücret üzerinde gelire sahip bireyler (Ort. = 19.4) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p = 0.01$). Bu durum, daha düşük gelir grubundaki bireylerin sosyal normlara uyum düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutunda ise gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.61$). Her iki grup da benzer ortalamalara sahiptir, bu da gelir düzeyinin kurallar ve yönetime saygı konusunda belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutunda da gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.10$). Asgari ücret altındaki bireylerin ortalaması (Ort. = 22.6) asgari ücret üzerindeki bireylere (Ort. = 22.2) göre biraz daha yüksek olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Rakibe Saygı alt boyutunda da anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p = 0.89$). Asgari ücret altında gelire sahip bireylerin ortalaması (Ort. = 17.1) asgari ücret üzerindeki bireylere (Ort. = 16.5) göre biraz daha yüksek olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Son olarak, Sporda Ahlaktan Uzaklaşma alt boyutunda da gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.78$). Her iki grup da benzer ortalama değerlere sahiptir, bu da gelir düzeyinin spor ahlakı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Tablo 6. Futbol Oynama Sürelerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	Ort.	SD	F	df1	df2	p	Fark
Sosyal Normlara Uyum	3 yıldan az ¹	126	18.9	5.23	10.402	2	230	0.00	1-2
	4-6 yıl arası ²	144	21.3	3.72					2-3
	7 yıldan fazla ³	468	20.1	3.33					
Kurallar ve Yönetime Saygı	3 yıldan az ¹	126	18.3	4.18	2.580	2	250	0.78	-
	4-6 yıl arası ²	144	19.4	3.46					
	7 yıldan fazla ³	468	18.8	3.56					
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	3 yıldan az ¹	126	21.0	4.16	18.144	2	238	0.00	1-2
	4-6 yıl arası ²	144	23.5	2.35					1-3
	7 yıldan fazla ³	468	22.7	2.51					2-3
Rakibe Saygı	3 yıldan az ¹	126	17.1	3.46	5.787	2	268	0.03	2-3
	4-6 yıl arası ²	144	17.8	3.37					
	7 yıldan fazla ³	468	16.7	3.69					
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	3 yıldan az ¹	126	21.9	4.46	0.932	2	278	0.39	-
	4-6 yıl arası ²	144	21.2	4.57					
	7 yıldan fazla ³	468	21.7	5.23					

Futbol oynama süresi ile sosyal normlara uyum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). 3 yıldan az futbol oynayanların (Ort. = 18.9) en düşük ortalamaya sahip olduğu, 4-6 yıl futbol oynayanların (Ort. = 21.3) en yüksek ortalamaya ulaştığı görülmektedir. 7 yıldan fazla futbol oynayanlar ise (Ort. = 20.1) orta seviyede kalmıştır. Anlamlı farklılık 3 yıldan az oynayanlar ile 4-6 yıl oynayanlar (1-2) ve 4-6 yıl oynayanlar ile 7 yıldan fazla oynayanlar (2-3) arasında tespit edilmiştir. Bu sonuç, futbol oynama süresi arttıkça sosyal normlara uyum düzeyinde belirli bir artış olduğunu ancak 7 yıldan fazla oynayanlarda bu artışın nispeten azaldığını göstermektedir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda ise futbol oynama süresine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.78$). Gruplar arasındaki ortalamalar birbirine oldukça yakın olup, futbol oynama süresinin bu değişken üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda futbol oynama süresi ile anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). 3 yıldan az futbol oynayanların ortalaması (Ort. = 21.0) en düşük seviyedeysen, 4-6 yıl futbol oynayanlar (Ort. = 23.5) en yüksek değere sahiptir. 7 yıldan fazla oynayanların ortalaması ise (Ort. = 22.7) olup, 4-6 yıl oynayanlardan daha düşük bir seviyededir. Anlamlı farklılıklar 3 yıldan az oynayanlar ile 4-6 yıl oynayanlar (1-2), 3 yıldan az oynayanlar ile 7 yıldan fazla oynayanlar (1-3) ve 4-6 yıl oynayanlar ile 7 yıldan fazla oynayanlar (2-3) arasında tespit edilmiştir. Bu durum, futbol oynama süresi arttıkça sporda sorumluluklara bağlılığın genel olarak yükseldiğini göstermektedir.

Rakibe saygı alt boyutunda futbol oynama süresine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0.03$). 4-6 yıl futbol oynayanlar (Ort. = 17.8) en yüksek ortalamaya sahipken, 7 yıldan fazla oynayanlar (Ort. = 16.7) en düşük değere sahiptir. 3 yıldan az futbol oynayanlar ise (Ort. = 17.1) orta seviyededir. Anlamlı fark 4-6 yıl oynayanlar ile 7 yıldan fazla oynayanlar (2-3) arasında tespit edilmiştir. Bu sonuç, futbol oynama süresi arttıkça rakibe saygı düzeyinin bir miktar azalabileceğini düşündürmektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda futbol oynama süresine göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p = 0.39$). Gruplar arasındaki ortalamalar birbirine oldukça yakın olup, futbol oynama süresinin sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Futbolcuların Kariyer Maç Sayılarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	Mean	SD	F	df1	df2	p	Fark
Sosyal Normlara Uyum	50 maçtan az ¹	204	20.5	4.18	2.5422	2	275	0.08	-
	51-100 maç arası ²	126	19.3	4.72					
	101 maçtan fazla ³	408	20.2	3.34					
Kurallar ve Yönetime Saygı	50 maçtan az ¹	204	18.6	4.06	1.2381	2	342	0.29	-
	51-100 maç arası ²	126	18.7	2.76					
	101 maçtan fazla ³	408	19.0	3.69					
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	50 maçtan az ¹	204	22.6	3.26	0.0505	2	317	0.95	-
	51-100 maç arası ²	126	22.5	2.59					
	101 maçtan fazla ³	408	22.6	2.85					
Rakibe Saygı	50 maçtan az ¹	204	18.2	3.39	19.3538	2	341	0.00	1-2 1-3
	51-100 maç arası ²	126	16.5	2.95					
	101 maçtan fazla ³	408	16.5	3.75					
Sporda Ahlakten Uzaklaşma	50 maçtan az ¹	204	21.1	4.06	6.1074	2	359	0.00	1-2 1-3
	51-100 maç arası ²	126	20.8	3.88					
	101 maçtan fazla ³	408	22.2	5.60					

Futbolcuların kariyer maç sayıları ile sosyal normlara uyum arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p = 0.08$). 50 maçtan az oynayanların (Ort. = 20.5) en yüksek ortalamaya sahip olduğu, 51-100 maç arası oynayanların (Ort. = 19.3) en düşük ortalamaya sahip olduğu

görülmektedir. 101 maçtan fazla oynayanlar ise (Ort. = 20.2) orta seviyede kalmıştır. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığından, maç sayısının sosyal normlara uyum üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda da futbolcuların kariyer maç sayılarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.29$). Gruplar arasındaki ortalamalar birbirine oldukça yakın olup, futbol oynama süresinin bu değişken üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda da futbolcuların kariyer maç sayılarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.95$). 50 maçtan az oynayanlar (Ort. = 22.6), 51-100 maç oynayanlar (Ort. = 22.5) ve 101 maçtan fazla oynayanlar (Ort. = 22.6) oldukça benzer ortalamalara sahiptir. Bu durum, futbolcuların kariyer maç sayısının sporda sorumluluklara bağlılık açısından belirleyici olmadığını göstermektedir.

Rakibe saygı alt boyutunda ise futbolcuların kariyer maç sayılarına göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). 50 maçtan az oynayanlar (Ort. = 18.2) en yüksek ortalamaya sahipken, 51-100 maç arası ve 101 maçtan fazla oynayanların ortalamaları birbirine çok benzer olup (Ort. = 16.5) daha düşük seviyededir. Anlamlı farklılık 50 maçtan az oynayanlar ile 51-100 maç oynayanlar (1-2) ve 50 maçtan az oynayanlar ile 101 maçtan fazla oynayanlar (1-3) arasında tespit edilmiştir. Bu durum, kariyer maç sayısı arttıkça rakibe saygı düzeyinde bir düşüş olabileceğini göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda da futbolcuların kariyer maç sayılarına göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0.00$). 50 maçtan az oynayanlar (Ort. = 21.1) ve 51-100 maç arası oynayanlar (Ort. = 20.8) daha düşük ortalamalara sahipken, 101 maçtan fazla oynayanlar (Ort. = 22.2) daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Anlamlı farklılık 50 maçtan az oynayanlar ile 51-100 maç oynayanlar (1-2) ve 50 maçtan az oynayanlar ile 101 maçtan fazla oynayanlar (1-3) arasında tespit edilmiştir. Bu sonuç, kariyer maç sayısı arttıkça sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin artabileceğini göstermektedir.

Tablo 8. Futbolcuların Mevkilerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Grup	N	Mean	SD	F	df1	df2	p	Fark
Sosyal Normlara Uyum	Kaleci ¹	78	19.5	3.72	4.962	3	291	0.00	1-2 2-3
	Savunma ²	216	20.9	3.40					
	Orta Saha ³	204	19.6	4.22					
	Hücum ⁴	240	20.1	3.88					
Kurallar ve Yönetime Saygı	Kaleci ¹	78	17.8	2.85	6.726	3	308	0.00	1-2 1-4
	Savunma ²	216	19.5	3.48					
	Orta Saha ³	204	18.5	3.58					
	Hücum ⁴	240	18.9	4.01					
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Kaleci ¹	78	22.6	2.75	1.935	3	291	0.12	-
	Savunma ²	216	22.8	2.44					
	Orta Saha ³	204	22.1	3.35					
	Hücum ⁴	240	22.6	2.98					
Rakibe Saygı	Kaleci ¹	78	15.8	4.45	16.594	3	278	0.00	1-2 1-4 2-3
	Savunma ²	216	17.6	3.64					
	Orta Saha ³	204	15.9	3.24					
	Hücum ⁴	240	17.8	3.24					
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Kaleci ¹	78	21.8	4.61	0.159	3	294	0.92	-
	Savunma ²	216	21.8	5.73					
	Orta Saha ³	204	21.5	4.36					
	Hücum ⁴	240	21.6	4.88					

Futbolcuların mevkilerine göre sosyal normlara uyum düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0.00$). Savunma oyuncular (Ort. = 20.9) en yüksek ortalamaya sahipken, orta saha oyuncular (Ort. = 19.6) en düşük ortalamaya sahiptir. Kaleciler (Ort. = 19.5) ve hücum oyuncular (Ort. = 20.1) orta seviyede yer almaktadır. Anlamlı farklılık kaleciler ile savunma oyuncular (1-2) ve savunma oyuncular ile orta saha oyuncular (2-3) arasında tespit edilmiştir. Bu durum, savunma oyuncularının sosyal normlara daha fazla uyum sağladığını, orta saha oyuncularının ise bu konuda daha düşük bir eğilim gösterdiğini göstermektedir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda da futbolcuların oynadıkları mevkiler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0.00$). Savunma oyuncular (Ort. = 19.5) en yüksek ortalamaya sahipken, kaleciler (Ort. = 17.8) en düşük ortalamaya sahiptir. Orta saha oyuncular (Ort. = 18.5) ve hücum oyuncular (Ort. = 18.9) ise orta seviyede kalmıştır. Anlamlı farklılık kaleciler ile savunma oyuncular (1-2) ve kaleciler ile hücum oyuncular (1-4) arasında tespit edilmiştir. Bu sonuç, savunma oyuncularının kurallar ve yönetime daha fazla saygı duyduğunu, kalecilerin ise bu konuda en düşük seviyede yer aldığını göstermektedir.

Sporda sorumluluklara bağıllık alt boyutunda futbolcuların mevkilerine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.12$). Tüm mevkiler arasında ortalamalar birbirine oldukça yakın olup, futbolcuların mevki seçiminin bu değişken üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Rakibe saygı alt boyutunda ise futbolcuların oynadıkları mevkiler arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). Hücum oyuncuları (Ort. = 17.8) ve savunma oyuncuları (Ort. = 17.6) en yüksek ortalamaoya sahipken, orta saha oyuncuları (Ort. = 15.9) ve kaleciler (Ort. = 15.8) daha düşük seviyelerde yer almaktadır. Anlamlı farklılık kaleciler ile savunma oyuncuları (1-2), kaleciler ile hücum oyuncuları (1-4) ve savunma oyuncuları ile orta saha oyuncuları (2-3) arasında tespit edilmiştir. Bu sonuç, hücum ve savunma oyuncularının rakibe daha fazla saygı duyduğunu, orta saha oyuncularının ve özellikle kalecilerin ise bu konuda daha düşük bir eğilim gösterdiğini göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda futbolcuların mevkilerine göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p = 0.92$). Tüm mevkiler arasında ortalamalar birbirine oldukça yakın olup, futbolcuların mevki seçiminin sporda ahlaktan uzaklaşma üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 9. Futbolcuların Büyük Ceza Geçmişlerine Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Grup	N	Ort.	Medyan	SD	t	df	p
Sosyal Normlara Uyum	Cezası Var	96	19.8	20.0	3.50	-0.887	736	0.37
	Cezası Yok	642	20.2	20.0	3.91			
Kurallar ve Yönetime Saygı	Cezası Var	96	17.1	17.0	2.93	-5.040	736	0.00
	Cezası Yok	642	19.1	19.0	3.69			
Sporda Sorumluluklara Bağıllık	Cezası Var	96	21.8	23.5	3.68	-2.866	736	0.00
	Cezası Yok	642	22.7	24.0	2.78			
Rakibe Saygı	Cezası Var	96	15.6	15.0	4.56	-4.134	736	0.00
	Cezası Yok	642	17.2	17.0	3.40			
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Cezası Var	96	23.0	22.5	4.48	-2.844	736	0.00
	Cezası Yok	642	21.5	21.0	5.02			

Sosyal normlara uyum alt boyutunda, ceza geçmişi olan futbolcuların (Ort. = 19.8) ve ceza geçmişi olmayan futbolcuların (Ort. = 20.2) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.37$). Bu durum, büyük ceza geçmişine sahip olmanın sosyal normlara uyum açısından belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda, ceza geçmişİ olan futbolcuların (Ort. = 17.1) ortalaması, ceza geçmişİ olmayan futbolculara (Ort. = 19.1) göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur (p = 0.00). Bu sonuç, büyük ceza geçmişİne sahip futbolcuların kurallara ve yönetime daha az saygı duyduğunu göstermektedir.

Sporda sorumluluklara bağıllık alt boyutunda da ceza geçmişİ olan futbolcuların (Ort. = 21.8) ortalaması, ceza geçmişİ olmayan futbolcuların (Ort. = 22.7) ortalamasından anlamlı derecede düşük bulunmuştur (p = 0.00). Bu bulgu, ceza geçmişİne sahip futbolcuların sporda sorumluluklarını yerine getirme konusunda daha düşük bir eğİlim gösterdiğİni düşündürmektedir. Rakibe saygı alt boyutunda da ceza geçmişİ olan futbolcuların (Ort. = 15.6) ortalaması, ceza geçmişİ olmayan futbolculara (Ort. = 17.2) kıyasla anlamlı derecede düşük bulunmuştur (p = 0.00). Bu durum, ceza geçmişİne sahip futbolcuların rakiplerine daha az saygı duyduğunu göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda ise ceza geçmişİ olan futbolcuların (Ort. = 23.0) ortalaması, ceza geçmişİ olmayan futbolcuların (Ort. = 21.5) ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p = 0.00). Bu sonuç, büyük ceza geçmişİne sahip futbolcuların sporda ahlaktan uzaklaşma eğİliminin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 10. Futbolcuların Video Hakem Uygulamasına (VAR) İlişkin Tutumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Grup	N	Ort.	Medyan	SD	t	df	p
Sosyal Normlara Uyum	Olumlu	96	408	20.3	20.0	1.450	736	0.14
	Olumsuz	642	330	19.9	20.0			
Kurallar ve Yönetime Saygı	Olumlu	96	408	19.2	19.5	2.556	736	0.01
	Olumsuz	642	330	18.5	18.0			
Sporda Sorumluluklara Bağıllık	Olumlu	96	408	22.3	23.0	2.443	736	0.01
	Olumsuz	642	330	22.8	24.0			
Rakibe Saygı	Olumlu	96	408	16.7	17.0	1.954	736	0.04
	Olumsuz	642	330	17.3	17.0			
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Olumlu	96	21.0	21.0		-4.221	736	0.00
	Olumsuz	642	22.5	23.0				

Sosyal normlara uyum alt boyutunda, VAR uygulamasına olumlu tutum sergileyen futbolcuların (Ort. = 20.3) ve olumsuz tutum sergileyen futbolcuların (Ort. = 19.9) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p = 0.14). Bu durum, VAR'a ilişkin tutumların sosyal normlara uyum açısından belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda, VAR uygulamasına olumlu yaklaşan futbolcuların (Ort. = 19.2) ortalaması, olumsuz yaklaşan futbolculara (Ort. = 18.5) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p = 0.01$). Bu sonuç, VAR'a olumlu bakan futbolcuların kurallara ve yönetime daha fazla saygı duyduğunu göstermektedir.

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda da VAR'a olumlu bakan futbolcuların (Ort. = 22.3) ortalaması, olumsuz bakan futbolcuların (Ort. = 22.8) ortalamasından anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p = 0.01$). Bu bulgu, VAR'a olumsuz yaklaşan futbolcuların sporda sorumluluklara daha fazla bağlılık gösterdiğini düşündürmektedir.

Rakibe saygı alt boyutunda da futbolcuların VAR'a ilişkin tutumlarına göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0.04$). VAR'a olumlu bakan futbolcuların (Ort. = 16.7) ortalaması, olumsuz bakan futbolcuların (Ort. = 17.3) ortalamasına göre daha düşük seviyededir. Bu durum, VAR'a olumsuz yaklaşan futbolcuların rakibe daha fazla saygı duyduğunu düşündürmektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda ise futbolcuların VAR'a ilişkin tutumlarına göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). VAR'a olumlu bakan futbolcuların (Ort. = 21.0) ortalaması, olumsuz bakan futbolcuların (Ort. = 22.5) ortalamasına göre daha düşük seviyededir. Bu sonuç, VAR'a olumsuz yaklaşan futbolcuların sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin daha yüksek olabileceğini göstermektedir.

Tablo 11. Futbolcuların Takım Başarısı ya da Fair Play Tutumları Arasındaki Tutumlarına Göre Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Grup	N	Ort.	Medyan	SD	t	df	p
Sosyal Normlara Uyum	Takım Başarısı	402	19.9	20.0	3.98	-2.220	736	0.02
	Fair Play	336	20.5	20.5	3.68			
Kurallar ve Yönetime Saygı	Takım Başarısı	402	18.6	18.0	3.70	-2.454	736	0.01
	Fair Play	336	19.2	19.0	3.58			
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Takım Başarısı	402	22.5	24.0	3.03	-0.378	736	0.70
	Fair Play	336	22.6	24.0	2.80			
Rakibe Saygı	Takım Başarısı	402	16.6	17.0	3.95	-3.318	736	0.00
	Fair Play	336	17.4	17.0	3.10			
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Takım Başarısı	402	22.9	23.0	4.73	7.665	736	0.00
	Fair Play	336	20.2	21.0	4.88			

Tablo 11 incelendiğinde, futbolcuların takım başarısını mı yoksa fair play'i mi önceliklendirdiğine göre bazı ölçek alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunduğu, bazı alt boyutlarda ise anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Sosyal normlara uyum alt boyutunda, takım başarısını önemseyen futbolcuların (Ort. = 19.9) ve fair play'i önemseyen futbolcuların (Ort. = 20.5) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0.02$). Bu durum, fair play'e öncelik veren futbolcuların sosyal normlara uyum konusunda daha yüksek bir eğilim gösterdiğini göstermektedir.

Kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda da takım başarısını önemseyen futbolcuların (Ort. = 18.6) ortalaması, fair play'i önemseyen futbolculara (Ort. = 19.2) göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p = 0.01$). Bu sonuç, fair play'e öncelik veren futbolcuların kurallara ve yönetime daha fazla saygı duyduğunu göstermektedir.

Sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutunda ise futbolcuların takım başarısı ya da fair play'e yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.70$). Takım başarısını önemseyen futbolcuların (Ort. = 22.5) ve fair play'i önemseyen futbolcuların (Ort. = 22.6) ortalamaları birbirine oldukça yakındır. Bu sonuç, futbolcuların önceliklendirdiği değerlerin sporda sorumluluklara bağlılık üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Rakibe saygı alt boyutunda, takım başarısını önemseyen futbolcuların (Ort. = 16.6) ortalaması, fair play'i önemseyen futbolculara (Ort. = 17.4) göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p = 0.00$). Bu durum, fair play'e öncelik veren futbolcuların rakiplerine daha fazla saygı duyduğunu göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma alt boyutunda ise futbolcuların takım başarısını mı yoksa fair play'i mi önceliklendirdiğine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = 0.00$). Takım başarısını önemseyen futbolcuların (Ort. = 22.9) ortalaması, fair play'i önemseyen futbolcuların (Ort. = 20.2) ortalamasına göre daha yüksektir. Bu sonuç, takım başarısını önceliklendiren futbolcuların sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi

Değişkenler	1. Sosyal Normlara Uyum	2. Kurallar ve Yönetime Saygı	3. Sporda Sorumluluklara Bağlılık	4. Rakibe Saygı	5. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma
1. Sosyal Normlara Uyum	—				
2. Kurallar ve Yönetime Saygı	0.476*** (p < .001)	—			
3. Sporda Sorumluluklara Bağlılık	0.564*** (p < .001)	0.495*** (p < .001)	—		
4. Rakibe Saygı	0.414*** (p < .001)	0.253*** (p < .001)	0.297*** (p < .001)	—	
5. Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	-0.305** (p = .004)	-0.479*** (p < .001)	-0.283* (p = .024)	0.033 (p = .372)	—

Sosyal normlara uyum ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında, kurallar ve yönetime saygı ($r = 0.476$, $p < .001$), sporda sorumluluklara bağlılık ($r = 0.564$, $p < .001$) ve rakibe saygı ($r = 0.414$, $p < .001$) değişkenleriyle pozitif ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum, sosyal normlara daha fazla uyum sağlayan bireylerin kurallara ve yönetime daha fazla saygı duyduğunu, sporda sorumluluklarına daha bağlı olduğunu ve rakiplerine daha fazla saygı gösterdiğini göstermektedir. Öte yandan, sosyal normlara uyum ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında negatif bir ilişki ($r = -0.305$, $p = .004$) bulunmuştur. Bu da sosyal normlara daha fazla uyum sağlayan bireylerin sporda ahlaktan uzaklaşmaya daha az eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Kurallar ve yönetime saygı değişkeni ile diğer ölçekler arasındaki ilişkilere bakıldığında, sporda sorumluluklara bağlılık ($r = 0.495$, $p < .001$) ve rakibe saygı ($r = 0.253$, $p < .001$) ile pozitif ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu sonuç, kurallara ve yönetime daha fazla saygı gösteren bireylerin sporda sorumluluklarına daha fazla bağlılık gösterdiğini ve rakibe daha fazla saygı duyduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kurallar ve yönetime saygı ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında negatif ve anlamlı bir ilişki ($r = -0.479$, $p < .001$) bulunmuştur. Bu durum, kurallara ve yönetime daha fazla saygı duyan bireylerin sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Sporda sorumluluklara bağlılık değişkeni ile rakibe saygı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r = 0.297$, $p < .001$) bulunmuştur. Bu, sporda sorumluluklarına bağlı olan bireylerin rakiplerine daha fazla saygı duyduğunu göstermektedir. Öte yandan, sporda sorumluluklara bağlılık ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında negatif bir ilişki ($r = -0.283$, $p = .024$) tespit

edilmiştir. Bu sonuç, sporda sorumluluklarına daha fazla bağlı olan bireylerin sporda ahlaktan uzaklaşmaya daha az eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Rakibe saygı ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = 0.033$, $p = .372$). Bu bulgu, rakibe saygı ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında doğrudan bir bağlantı olmadığını göstermektedir.

Genel olarak, sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı değişkenlerinin birbiriyle anlamlı ve pozitif ilişkiler gösterdiği, ancak bu değişkenlerin sporda ahlaktan uzaklaşma ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Sporda ahlaktan uzaklaşma, özellikle kurallar ve yönetime saygı ile en güçlü negatif ilişkiye sahip değişken olarak öne çıkmaktadır. Rakibe saygı ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, futbolcuların etik değerlere, kurallar ve yönetime saygı, rakibe saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, futbolcuların etik kurallara ve sosyal normlara uyumunun, sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ortaya koymaktır. Özellikle, kurallara ve yönetime duyulan saygının fair play anlayışıyla ilişkisi ve takım başarısı ile etik tutumlar arasındaki denge analiz edilmiştir.

Bulgular, futbolcuların etik değerlere bağlılığının çeşitli faktörlere göre değiştiğini göstermektedir. Sosyal normlara uyum, kurallara saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık ile fair play anlayışı arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur. Sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin ise bireysel ve yapısal faktörlerden etkilendiği görülmüştür. Çalışma, futbolcuların etik tutumlarının geliştirilmesi ve fair play anlayışının güçlendirilmesi için gelecekteki araştırmalara katkı sunmaktadır.

Araştırma bulguları, yaş değişkeninin sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık gibi etik tutumlar üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. 25 yaş altı futbolcular ile 25 yaş üstü futbolcular karşılaştırıldığında, yaşça daha büyük olan grubun bu boyutlarda anlamlı derecede daha olumlu tutumlar sergilediği görülmüştür. Bu durum, yaş ilerledikçe bireylerin etik değerleri daha fazla içselleştirdiği ve sorumluluk bilincinin arttığına işaret etmektedir. Ancak, rakibe saygı ve sporda ahlaktan uzaklaşma değişkenlerinde yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, bazı etik tutumların yaş yerine başka faktörlerden daha fazla etkilendiğini gösterebilir.

Yaşın etik tutumlar üzerindeki etkisi, spor psikolojisi literatüründe sıkça ele alınan bir konudur. Shields ve Bredemeier (1995), sporcuların yaş ilerledikçe ahlaki muhakeme kapasitelerinin arttığını ve fair play davranışlarına daha fazla önem verdiklerini belirtmiştir. Bu bulgu, araştırmamızda yaşça büyük olan grubun daha yüksek sorumluluk bilinci ve sosyal normlara uyum sergilemesiyle uyumludur. Ayrıca, Kavussanu ve Roberts (2001), genç sporcuların daha fazla rekabet odaklı olabileceğini ve bu durumun etik değerlerden ödün vermelerine neden olabileceğini ifade etmiştir. Bu açıklama, 25 yaş altı futbolcuların kurallar ve yönetime saygı boyutunda daha düşük puan almasını açıklayabilir.

Çetinkaya vd. (2018), genç sporcuların daha çok bireysel başarıya odaklandığını ve bu durumun takım içi uyum ile etik değerlere olan katkısı zayıflatabileceğini vurgulamıştır. Bu çalışma, 25 yaş altı futbolcuların daha düşük sosyal normlara uyum puanları ile paralellik göstermektedir. Ayrıca, Hodge ve Lonsdale (2011), yaş ilerledikçe bireylerin çevresel faktörlere daha fazla duyarlılık gösterdiğini ve sosyal uyumu artıran davranışlar sergilemeye daha yatkın olduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Bloom vd. (2007), daha yaşlı sporcuların takım dinamiklerini anlama ve sosyal normları benimseme konusunda daha güçlü bir eğilim gösterdiğini ifade etmiştir. Gilligan (1982), yaş ilerledikçe bireylerin sadece kendilerine yönelik sorumluluklardan ziyade başkalarına karşı olan sorumluluklarını da önemsemeye başladıklarını vurgulamıştır. Doğanay vd. (2020) ise yaşın liderlik ve sorumluluk alma tutumları üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymuştur.

Araştırmada, rakibe saygı boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmaması, bu değişkenin yaş yerine kişisel ve çevresel faktörlerden daha fazla etkilenebileceğini düşündürmektedir. Shields ve Funk (2011), rakibe saygının daha çok spor kültürü ve eğitimiyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda da yaşa bağlı anlamlı bir fark bulunmaması, etik dışı davranışların genellikle bireysel motivasyonlar ve rekabet baskısıyla şekillendiğini göstermektedir (Coulter ve Harbaugh, 2019). Literatürde, özellikle genç sporcuların daha yüksek rekabet baskısı nedeniyle fair play dışı davranışlara yönelebileceği ifade edilse de, bu davranışların yaşla birlikte azalacağını kesin olmadığı belirtilmiştir (Gould ve Carson, 2008).

Gelir durumu asgari ücret altında olan futbolcuların sosyal normlara uyum açısından daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Ancak, kurallar ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık, rakibe saygı ve sporda ahlaktan uzaklaşma değişkenlerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durum, gelir düzeyinin yalnızca belirli etik boyutlarda etkili olduğunu ve diğer alanlarda önemli bir belirleyici olmadığını göstermektedir.

Çoban vd. (2019), ekonomik dezavantajların bireylerde toplumsal değerleri içselleştirme ve uyum gösterme eğilimini artırabileceğini belirtmiştir. Sporculuk bağlamında, düşük gelir düzeyindeki bireylerin, profesyonel sporculuk gibi disiplin

gerektiren alanlarda normlara uyum göstererek sosyal kabul elde etme eğiliminde olabileceği ifade edilmiştir.

Kavussanu ve Spray (2006), sporcuların kurallara ve yönetime saygı seviyelerinin daha çok spor kültürü ve eğitimle şekillendiğini, ekonomik durumun bu boyut üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, Aşıcı vd. (2013), Türk sporcular arasında kurallara uyumun daha çok kulüp disiplini ve antrenör-oyuncu ilişkileri ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, sporda sorumluluk algısının gelirden ziyade bireyin takım içindeki rolü ve liderlik deneyimi gibi faktörlerden etkilenebileceği ifade edilmektedir (Gould ve Carson, 2008).

Gelir düzeyinin sporda ahlaktan uzaklaşma üzerindeki etkisi de anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin ekonomik durumlardan ziyade bireysel motivasyonlar ve rekabet baskısıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Coulter ve Harbaugh (2019), ahlaktan uzaklaşma davranışlarının bireylerin kazanmaya yönelik motivasyonları ve rekabet baskısı ile daha güçlü bir bağlantıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, gelir düzeyinin etkisiz olması, bireylerin ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin ekonomik duruma değil, sporun rekabetçi doğasına dayandığını göstermektedir.

Araştırmamızda, 4-6 yıl futbol oynayan grubun sosyal normlara uyum puanlarının diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, futbol oynama süresinin orta düzeyde olduğu bireylerin takım disiplini ve sosyal bağları daha iyi içselleştirebileceğini göstermektedir. Carron ve Eys (2012), takım sporlarının bireylerin sosyal normlara uyumunu artırabileceğini ve bu etkinin spor kariyerinin başlangıç yıllarında daha belirgin olduğunu ifade etmiştir. Ancak, uzun süreli futbol oynayan bireylerin bu etkiden daha az faydalandığı, normlara uyumda aşırı rekabetin olumsuz etkileri nedeniyle bir azalma görülebileceği belirtilmiştir. Çelik vd. (2018), amatör futbolcular arasında sosyal normlara uyum düzeylerinin spor kariyerinin başlangıç dönemlerinde daha yüksek olduğunu ve uzun süreli sporculukta bu düzeylerin düşebileceğini vurgulamıştır. Araştırmamızın bulguları, bu literatürle uyumludur ve futbol tecrübesinin sosyal normlara uyumu karmaşık bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

Gould ve Carson (2008), takım sporlarının bireylerde sorumluluk ve disiplin bilinci geliştirdiğini, ancak bu etkinin spor kariyerinin aşırı rekabetçi ve uzun süreli

olması durumunda azalabileceğini ifade etmiştir. Araştırmamızda, 3 yıldan az oynayanların düşük puan alması, sorumluluk bilincinin kazanılabilmesi için belirli bir futbol deneyiminin gerekli olduğunu işaret etmektedir. Bailey ve Morley (2006), orta düzeyde spor katılımının bireylerin sorumluluk bilinci üzerinde maksimum etki yarattığını, çünkü bu sürede bireylerin sporun sosyal ve etik yönlerini daha iyi kavradığını vurgulamıştır. Bu bulgu, araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Araştırmada, 4-6 yıl futbol oynayan grubun rakibe saygı puanlarının, 7 yıldan fazla oynayan gruba göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Uzun süre futbol oynayanların rakibe saygı boyutunda daha düşük puan alması, aşırı rekabetçi yapıların sporcuların etik tutumlarını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Shields ve Bredemeier (1995), uzun süreli spor katılımının rekabet baskısı nedeniyle etik değerlere zarar verebileceğini ve sporcuların rakiplerine karşı daha düşük saygı gösterme eğiliminde olabileceğini belirtmiştir. Koç vd. (2020), profesyonel futbolcular arasında rakibe saygının amatör sporculara göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Bu durum, rekabetin ve sporculuk kariyerinin uzunluğunun rakibe saygı üzerindeki olumsuz etkilerini desteklemektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, uzun süre futbol oynayan bireylerin ahlaktan uzaklaşma puanlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Coulter ve Harbaugh (2019), uzun süreli spor kariyerlerinde bireylerin rekabet baskısı nedeniyle etik dışı davranışlara daha fazla eğilim gösterebileceğini ifade etmiştir. Bu durum, profesyonel sporculukta kazanma motivasyonunun etik değerlerin önüne geçebileceğini göstermektedir.

Araştırmamızda, savunma oyuncularının sosyal normlara uyum puanlarının diğer pozisyonlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, savunma pozisyonunun stratejik ve disiplin odaklı doğasının oyuncuların sosyal normları içselleştirmesine yardımcı olabileceğini düşündürmektedir. Savunma oyuncuları genellikle takım organizasyonunun temel taşı olarak görülür ve bu da onların sosyal normlara daha fazla uyum göstermelerine yol açabilir (Reilly ve Bangsbo, 2010; Coulter, Mallett ve Singer, 2018). Ayrıca, Öztürk vd. (2017), savunma oyuncularının daha yüksek disiplin ve sosyal uyum sergilediğini belirtmiştir. Savunma oyuncuları, kurallar ve yönetime saygı boyutunda da en yüksek puanları almıştır. Bu bulgu,

savunma oyuncularının saha içindeki düzeni koruma görevleri nedeniyle kurallara ve otoriteye daha bağılı olduklarını göstermektedir (Lago-Peñas vd., 2011).

Araştırmada, hücum ve savunma oyuncularının rakibe saygı puanlarının diğer pozisyonlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Savunma oyuncularının bu boyuttaki yüksek puanları, rakip oyuncularla sürekli fiziksel temas içinde olmalarının ve fair play prensiplerini uygulama gerekliliklerinin bir yansıması olabilir (Lago-Ballesteros vd., 2012). Hücum oyuncuları ise genellikle rakip oyuncuların savunma hamlelerine karşı tepki gösterme gerekliliği içinde olduklarından rakibe saygı konusunda daha dikkatli davranabilirler (Kavussanu, 2008).

Araştırmada, sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda mevkiler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak bazı literatürlerde, kalecilerin ve hücum oyuncularının aşırı baskı altında olduklarında rakip üzerinde avantaj elde etmek için daha etik dışı davranışlar sergileyebileceği belirtilmiştir (Coulter ve Harbaugh, 2019). Bu bağlamda, saha içinde pozisyonların bireylerin etik tutumlarını farklı şekillerde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, futbolcuların Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) tarafından büyük ceza alma geçmişine sahip olup olmamalarının etik tutum ve davranışlar üzerinde belirgin etkiler yarattığını göstermiştir. TFF tarafından büyük ceza geçmişi olan futbolcuların kurallar ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı boyutlarında daha düşük puanlar aldığı, sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin ise daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular, sportif cezaların bireylerin etik tutumlarını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Özellikle cezaların fair play dışı eğilimlerin bir yansıması olduğunu belirten literatürle bu sonuç örtüşmektedir (Sage ve Eitzen, 2018).

Araştırmamızda, sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda ceza almış futbolcuların, ceza almamış olanlara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu durum, ceza geçmişi olan futbolcuların etik dışı davranışlara daha yatkın olduğunu göstermektedir. Shields ve Bredemeier (1995), sporcuların ahlak dışı davranışlarının bireysel motivasyonlar ve çevresel faktörlerden etkilendiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Kavussanu ve Boardley (2009), rekabetin ve kazanma baskısının etik dışı davranışları artırabileceğini belirtmektedir. Ceza geçmişi, bu tür baskılar altında ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini artırmış olabilir.

Araştırmamız, futbolcuların Video Hakem Uygulaması'na (VAR) yönelik tutumlarının etik, sportif ve ahlaki davranışları üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Kurallar ve yönetime saygı boyutunda VAR'ı destekleyen futbolcuların daha olumlu tutumlar sergilediği görülmüştür. Sporda sorumluluklara bağlılık ve sporda ahlaktan uzaklaşma boyutlarında ise VAR'a olumsuz bakan futbolcuların daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, VAR uygulamasının bireysel etik tutumları farklı şekillerde etkileyebileceğini düşündürmektedir. Fair play'e ilişkin tutumlarda ise fair play'e bağlı kalan futbolcuların sosyal normlara uyum ve rakibe saygı gibi boyutlarda daha olumlu davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, fair play'in sportif etik değerlerin temelini oluşturduğunu ifade eden literatürle tutarlıdır (Pieth, 2014).

Sutter ve Kocher (2004), adil oyun ve kurallara uyumun, futbol gibi rekabetçi sporlarda teknolojik gelişmelerle güçlenebileceğini belirtmiştir. VAR'ın otoriteyi güçlendirdiği ve hakem kararlarının daha objektif olmasını sağladığı düşünüldüğünde, olumlu tutumların bu boyutta etkili olması beklenen bir sonuçtur (Spitz vd., 2021). Sporda ahlaktan uzaklaşma boyutunda, VAR'a olumsuz yaklaşan futbolcuların daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu bulgu, VAR'a eleştirel yaklaşan bireylerin etik dışı davranışlara daha yatkın olabileceğini düşündürmektedir. Kavussanu ve Boardley (2009), teknolojik müdahalelerin bireylerin oyun içi ahlaki kararlarını etkileyebileceğini ve ahlak dışı davranışları azaltabileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, VAR'a karşı olumsuz tutumların etik dışı davranışlara olan toleransla ilişkili olabileceği değerlendirilebilir.

Araştırmamızın bulguları, literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir. Özellikle, VAR gibi teknolojik uygulamaların sporcuların kurallara uyumu ve ahlaki kararları üzerindeki etkileri daha önceki çalışmalarla uyumlu şekilde gözlemlenmiştir. Foroughi vd. (2021), teknolojinin hakem kararlarını iyileştirdiğini ve oyunun adil bir şekilde oynanmasını teşvik ettiğini belirtmektedir.

Çalışmamızın bir diğer sorusu olan “Gerektiğinde takımınızın başarısı için Fair Play kuralları dışına çıkmayı düşünür müsünüz?” sorusuna ilişkin bulgular, futbolcuların anti-fair play tutumlarının sporda ahlaktan uzaklaşma ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, fair play'e aykırı davranışların ahlaktan uzaklaşma (moral disengagement) ile doğrudan bağlantılı olduğunu

desteklemektedir. Bandura (1999), bireylerin etik dışı davranışlarını haklı çıkarmak için ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını kullandığını öne sürmüştür. Bu mekanizmalar, fair play dışı davranışların yaygın olduğu bir ortamda daha sık devreye girebilir. Ayrıca, Kavussanu ve Boardley (2009), ahlaktan uzaklaşma eğiliminin anti-fair play davranışlarının ana belirleyicilerinden biri olduğunu belirtmiştir.

Araştırmamızda, takım başarısının mı yoksa fair play'in mi önceliklendirildiğine dair bulgular da önemlidir. Takım başarısını önemseyen futbolcuların kurallar ve yönetime saygı, sosyal normlara uyum ve rakibe saygı boyutlarında daha düşük puan aldığı, sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimlerinin ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, bazı futbolcuların kazanma motivasyonunun etik değerlerin önüne geçmesine neden olabileceğini göstermektedir. Gould ve Carson (2008), sporcularda fair play anlayışının rekabet baskısıyla zayıflayabileceğini ifade etmiştir.

Kavussanu (2008), sporcuların etik dışı davranışlarını haklı çıkarmalarının genellikle kazanma arzusu ve dış baskılarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Takım başarısını önceleyen futbolcuların fair play dışı davranışlara daha yatkın olması, bu bağlamda değerlendirildiğinde anlamlı bir sonuçtur. Shields ve Bredemeier (1995) ise takım sporlarında fair play'in bireysel etik değerlerden daha çok takım dinamikleriyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırmada, sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği ile diğer ölçekler (sosyal normlara uyum, kurallar ve yönetime saygı, rakibe saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık) arasında anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, fair play ve etik değerlere aykırı davranışların, sosyal uyum ve sorumluluk duygusunu zayıflattığını göstermektedir. Bandura (1999), ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarının bireylerin etik dışı davranışlarını haklı çıkarmalarına olanak tanıdığını ve bu mekanizmaların sosyal normlara uyum gibi olumlu davranışlarla çeliştiğini belirtmiştir.

Rakibe saygı ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasındaki zayıf ilişki, fair play dışı davranışların her zaman doğrudan rakibe yönelik olmadığını düşündürmektedir. Shields ve Bredemeier (2009), rakibe saygının spor etiğinin temel taşlarından biri olduğunu vurgulamakla birlikte, sporda ahlaktan uzaklaşmanın daha genel bir etik zayıflığı ifade ettiğini belirtmiştir. Bu durum, farklı ölçekler arasında anlamlı negatif

ilişkiler bulunmasına rağmen, bazı durumlarda bu ilişkilerin beklenenden daha zayıf olabileceğini göstermektedir.

Ek olarak, Donahue vd. (2006), bireylerin sosyal normlara uyum ve kurallara saygı düzeylerinin grup içindeki davranışsal uyumlarını artırdığını ve sporun kolektif doğasına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Piçarra vd. (2021), sporcularda ahlaktan uzaklaşmanın genellikle otoriteye karşı olumsuz tutumlarla paralel olduğunu, bu nedenle kurallar ve yönetime saygı ile ahlaktan uzaklaşma arasında güçlü bir negatif ilişki olmasının beklenen bir sonuç olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak; Yaş değişkeni. etik ve sosyal davranışlarda belirgin farklılıklar yaratmıştır. Daha yaşlı futbolcuların (≥ 25 yaş). sosyal normlara uyum. kurallar ve yönetime saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık boyutlarında daha olumlu tutumlar sergilediği görülmüştür. Bu durum. yaşla birlikte bireylerin deneyim kazandıkça daha etik ve sosyal normlara uyumlu hale geldiklerini göstermektedir. Ancak. rakibe saygı ve sporda ahlaktan uzaklaşma değişkenlerinde yaşın anlamlı bir etkisinin bulunmaması. bu boyutların yaş faktöründen bağımsız olabileceğine işaret etmektedir.

Gelir düzeyi özellikle sosyal normlara uyum boyutunda anlamlı bir farklılık yaratmıştır. Asgari ücretin altındaki gelir düzeyine sahip futbolcular. sosyal normlara uyum açısından daha olumlu bir tutum sergilemiştir. Bu sonuç. düşük gelir grubundaki futbolcuların sosyal uyumu artırmaya yönelik bir eğilim geliştirdiğini düşündürmektedir. Ancak. kurallar ve yönetime saygı. sorumluluk. rakibe saygı ve ahlaktan uzaklaşma değişkenlerinde anlamlı bir fark bulunmaması. gelir düzeyinin bu boyutlarda belirleyici olmadığını göstermektedir.

Futbol oynama süresi ve maç deneyimi. sporcuların etik ve sosyal davranışlarını etkileyen önemli faktörler arasında yer almıştır. Orta düzeyde futbol tecrübesine sahip olanlar (ör. 4-6 yıl futbol oynayanlar veya 50 maçtan az oynayanlar). sosyal normlara uyum. sorumluluk ve rakibe saygı gibi boyutlarda daha olumlu tutumlar sergilemiştir. Ancak. deneyim süresi arttıkça rakibe saygı azalırken. sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimi artış göstermiştir. Bu bulgular. tecrübenin etik davranışlar üzerindeki karmaşık etkisini ortaya koymuş ve aşırı deneyimin etik zayıflıkları tetikleyebileceğini göstermiştir.

Futbolcuların oynadıkları pozisyonlar, etik tutumlar üzerinde belirgin bir farklılık yaratmıştır. Savunma oyuncularını, sosyal normlara uyum ve kurallara ile yönetime saygı boyutlarında en olumlu tutumu sergileyen grup olmuştur. Bu durum, savunma pozisyonunun oyun içindeki stratejik ve etik sorumluluklarla daha fazla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Öte yandan, rakibe saygı boyutunda hücum oyuncularını ve savunma oyuncularını daha olumlu tutumlar sergilerken, kalecilerin bu boyutta diğ er pozisyonlara göre daha düşük puan aldığı görülmüştür.

Ceza ge mişı sporcuların etik tutumlarını doğrudan etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ceza almayan futbolcuların, kurallara ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağıllık ve rakibe saygı boyutlarında daha olumlu tutumlar sergilediğı tespit edilmiştir. Buna karşılık, ceza geçmişine sahip futbolcuların sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminin daha yüksek olması, disiplin ihlallerinin bireylerin etik değ erlerini zayıflatabileceğini göstermektedir.

Video hakem uygulamasına yönelik tutumlar, futbolcuların etik ve sosyal davranışları üzerinde anlamlı etkiler yaratmıştır. VAR'ı olumlu bulan futbolcuların kurallara ve yönetime daha fazla saygı gösterdiği, buna karşılık olumsuz yaklaşan futbolcuların sporda ahlaktan uzaklaşma eğiliminde olduğı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, VAR'a yönelik tutumların, sporcuların etik değ erlerini ve sosyal davranışlarını etkileyen bir belirleyici olduğ nu ortaya koymaktadır.

Sporda Ahlakdan Uzaklaşma  l eğı diğ er olumlu spor davranışlarını ölçen ölçeklerle anlamlı negatif ilişkiler göstermiştir. Sosyal Normlara Uyum, Kurallara ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağıllık boyutlarıyla olan bu negatif ilişkiler etik değ erlerin ve fair play ilkelerinin ahlaktan uzaklaşmayı önleyici bir etkisi olduğ nu ortaya koymaktadır. Özellikle, Kurallara ve Yönetime Saygı ile Sporda Ahlakdan Uzaklaşma arasındaki güçlü negatif ilişki, kurallara bağıllık ve otoriteye saygının, fair play dışı davranışları engellemede kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Çalışma bulguları sonucunda öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Fair Play Eğitim Programlarının Geliştirilmesi:

Sporda ahlaktan uzaklaşmayı azaltmak ve fair play ilkelerini güçlendirmek için özellikle genç sporculara yönelik etik değ erler, kurallara uyum ve sosyal normlara

bağlılık konularını içeren eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, hem bireysel hem de takım seviyesinde uygulanabilir ve profesyonel kariyerin başlangıcından itibaren sporcuların tutumlarına olumlu etki edebilir.

- Video Hakem Sistemi (VAR) Eğitimlerinin Yaygınlaştırılması:

VAR uygulamasına yönelik eleştiriler göz önünde bulundurularak, sporcular ve teknik ekiplerin bu sistemin işleyişi, etik katkıları ve sportif adalete olan faydaları hakkında bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. VAR'ın faydalarını netleştiren bilgilendirme kampanyaları, sporcuların tutumlarını olumlu yönde etkileyebilir.

- Sporda Pozisyona Özgü Psikososyal Destek Programları:

Futbolcuların pozisyonlarına göre farklı tutum ve davranışlar sergiledikleri bulgusu doğrultusunda, mevkiler arasındaki etik ve sportif tutum farklılıklarını dengelemek için pozisyona özel psikososyal destek programları geliştirilmelidir. Örneğin, kalecilerin karar alma ve baskı yönetimi konularında desteklenmesi veya hücum oyuncularının fair play tutumlarını artıracak eğitimlere katılması önerilebilir.

- Disiplin Cezalarına Yönelik Yapıcı Önlemler:

Büyük sportif cezaların, sporda ahlaktan uzaklaşma eğilimlerini artırabileceği dikkate alınarak, cezaların yalnızca yaptırım odaklı olmaktan ziyade eğitim ve rehabilitasyon içerikli olması sağlanmalıdır. Sporcuların ceza süreçlerinde etik değerleri ve fair play ilkelerini anlamalarına yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunulabilir

KAYNAKÇA

- Alçay, U. (2009). Farklı okul türlerinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin empatik beceriler açısından karşılaştırılması (İstanbul İli Kartal İlçesi örneği) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Y. (2016). Kim daha iyi empati kuruyor? – Empati üzerine mikro bir sosyolojik araştırma. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 6, 51-54.
- Aydın, M., & Gürler, Ş. (2012). Okulda değerler eğitimi. Nobel Yayınları.
- Bakioğlu, A., & Sılay, N. (2013). Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi. Nobel Yayınları.
- Balçıkınlı, G. S. (2009). Profesyonel futbolcuların fair play'e yönelik davranışları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Balçıkınlı, S., & Yıldırım, İ. (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3, 49-56.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Başaran, İ. E. (2005). Eğitim psikolojisi. Nobel Yayınları.
- Bloom, G. A., Durand-Bush, N., Schinke, R. J., & Salmela, J. H. (2007). The importance of mentoring in the development of coaches and athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 38(2), 79-97.
- Carron, A. V., & Eys, M. A. (2012). Group dynamics in sport (4th ed.). Human Kinetics.
- Çakıroğlu, A. E. (2013). Değerler eğitiminde korku kültürünün etkisi [Yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelen, A. (2012). Spor eğitimi modeli ile işlenen voleybol derslerinin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor erişim düzeylerine etkisi [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Z., & Tokluca, D. (2015). Batıda eğitim müfredatında ahlak eğitimi. M. K. Arıcan, M. Orçan, M. E. Kala, B. Cizreli, & M. K. Sağlam (Ed.), *Eğitim ve Ahlak Şurası* (Cilt 3, ss. 316-333). Eğitim Bir-Sen Yayınları.
- Çetinkaya, T., Yıldırım, G., & Akın, A. (2018). Sporcuların etik değer algıları ile fair play davranışları arasındaki ilişki. *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(3), 45-60.

- Çoban, B., Karagüzel, E., & Bayrakdar, A. (2019). Ekonomik faktörlerin sporcuların etik tutumları üzerindeki etkisi. *Uluslararası Spor ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 78-91.
- Doğanay, A., & Demirtaş, H. (2020). Sporcularda kurallara uyum ve etik davranışlar. *Eğitim ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 88-102.
- Donahue, E. G., Rip, B., & Vallerand, R. J. (2006). When winning is everything: On passion, identity, and aggression in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(6), 599-614. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.03.002>
- Foroughi, B., Gill, D. P., & Knol, D. L. (2021). Technology and ethics in modern sports: The impact of VAR on fairness. *International Journal of Sport Management and Ethics*, 14(1), 23-39.
- Kavussanu, M. (2008). Moral behavior in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124-138. <https://doi.org/10.1080/17509840802277417>
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 31(1), 97-117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Lago-Peñas, C., Dellal, A., Rey, E., Casamichana, D., & Sampaio, J. (2011). Physical and tactical demands in soccer: The effect of situational variables. *Journal of Sports Science & Medicine*, 10(1), 61-69.
- Piçarra, N., Mellecker, R., & Goh, D. (2021). Moral disengagement and antisocial behavior in competitive sports. *International Journal of Sport Psychology*, 52(2), 135-151.
- Pieth, M. (2014). *Governing FIFA: The fight for accountability and integrity*. Basel Institute on Governance.
- Shields, D. L., & Bredemeier, B. L. (2009). *True competition: A guide to pursuing excellence in sport and society*. Human Kinetics.
- Spitz, J., Moalla, W., Renaud, C., & Younes, R. (2021). The role of technology in the evolution of fair play in soccer. *Sport, Ethics & Philosophy*, 15(3), 275-289.
- Sutter, M., & Kocher, M. G. (2004). Fairness and the willingness to abide by rules: Experimental evidence from soccer. *Journal of Economic Psychology*, 25(3), 329-346.

